12 STRANI 5 LIR

LJUDSKI TEDNIK

Poštnina plačana - Spedizione in abbonamento postale II. gruppo

Prihodnjič SLIKANICA Krištof Dimač

Leto I. Trst, 26. oktobra 1946 Štev. 40.

Pozdravljen TITO *na naših tleh*

Etapa v naši borbi

Tako je vodja jugoslovanske delegacije ob svojem povratku označil pariško mirovno konferenco. Kot tako so jo smatrali jugoslovanski in vsi demokratični narodi in za tako jo imamo tudi mi, čeprav se nam spoštovanje izglasovanega pariškega diktata zabičuje z dokaj prozornimi izjavami političnih in vojaških osebnosti zapadnih demokracij, da priljubljenega govorjenja o atomski bombi niti ne omenjamo.

V čem je tista, že tolikokrat potrjena resnica, ki jemlje številnim diktiranim sklepom konference njihovo moralno veljavnost?

Dolga zgodovina narodov do najnovejše dobe nam daje odgovor na to vprašanje. Nešteto krvavih bojev so že bojevali svobodoljubni narodi za svojo svobodo. Nujnost takih bojev dokazuje, da so na svetu sile, ki zavirajo svobodno življenje, ki jim popolna svoboda vseh škoduje in ki so svobodo monopolizirale za bohoten razvoj svojih interesov. Imperialistične sile s svojo tendenco, da se vzdrže nad drugimi in da jih izkoriščajo, so poleg nekaterih, prav malo pomembnih okoliščin, vedno bile vzrok, da so boji svobodoljubnih ljudstev za svobodo ostali neizbojevani in da so bili vedno, sicer le prehodno, zaključeni z vsiljenimi ali ponudenimi miri, ki so vedno s popuščanjem, neškodljivim za imperialistične sile, zavrli osvoboditev borečega se ljudstva.

Tako so se ti dolgi osvobodilni boji vedno, do najnovejšega časa končevali s končno »zmago« imperialistov.

Dejali smo: »vedno, do najnovejšega časa.«

Zakaj? Zato, ker nam je zgodovina ponovno dokazala, da se težnje in cilji, za katere se celota, v katero je vključen ves narod, bori z zagrizeno vztrajnostjo, mora doseči, ker ni sile, ki bi končno ne bila zlomljena pred pravico in pred enotno ljudsko voljo — najmočnejšim orožjem vseh zasužnjenih narodov. Zmaga in osvoboditev bratskega sovjetskega ljudstva, ki je strgalo okove mračnega carskega tiranstva, je prva prinesla dokaz te trdne resnice. Končna osvoboditev poljskega ljudstva iz kremljev reakcionarnega plemstva in duhovščine, vstajenje svobodne Bolgarije, proste tiranske vladavine tujerodnega monarha in krasna zmaga jugoslovanskih narodov, popolnoma osvobojenih imperialističnega vmešavanja v njihovo škodo, iz krvavih bojev vstala nova Jugoslavija — to so nove zmage ljudstev, ki v svojih borbah niso štedila svoje krvi.

Imperialistične sile, ki so s tem izgubile dobršen del svojih pozicij, skušajo z vsemi sredstvi škodovati mladim svobodnim državam in v sklopu teh naporov pomenijo diktirani sklepi mirovne konference popolno razkrinkanje zapadnega imperializma.

Zato prav ob teh zgodovinskih dejstvih drže besede tovariša Kardelja, ki tudi nam osvetljuje našo prihodnost: nič ne more biti trajnega in trdnega na svetu, kar nasprotuje volji in pravici ljudstva.

SLOVANSKO BRATSTVO

SPAJA NAS SKUPNO TRPLENJE IN SKUPNA ZMAGA

Bierut ob prihodu v Jugoslavijo:

Zveza, ki sta jo naši državi sklenili meseca marca t. l., je ustvarila osnove za odnose med našima državama v sedanjem času in za daljno bodočnost. Osnovi prijateljstva sta gospodarsko sodelovanje in skupno delo pri učvrstitvi mednarodnega miru. Naši narodi želijo mir, ker so sami najbolj občutili posledice vojne. Z življenjem in krvjo milijonov naših bratov smo plačali težko borbo za svobodo in neodvisnost. Neštevilne ruševine so pokrile naša mesta in naše vasi. Izgubili smo mnogo in dolgo smo trpeli, zaradi česar morda nihče ne ceni toliko miru, kakor ga cenimo mi Slovani.

Brodolomci fašistične ladje

Kadar hoče človek sezidati hišo, bo najprej poskrbel, da mu bodo postavili solidne, dobre temelje. Ako mu dobrih temeljev ne postavijo, ako mu sezidajo hišo na pesek, se pod to streho gotovo ne bo dolgo grel, četudi bi porabil vreče denarja, da bi ojačil stene, popravil streho in kdo ve kaj še vse. Hiša se bo naprej in naprej podirala in nazadnje se bo sesula.

Tako je vedno. Tako je tudi s CLN-om in z vsemi onimi, ki hočejo vedriti z lažno-demokratičnim plaščem pred viharji, ki jih mora izzvati njihova preteklost in umazana vsebina. Nič več ne morejo obdržati svoje stavbe, katero vedno znova poskušajo z vsemi mogočimi spletkami proti ljudstvu, in ogromnimi materjalnimi »žrtvami« — »poflikati«.

Vprašanje pomembe vrednega obstoja »organizacijskega vodstva« reakcionarnih skupin je torej vprašanje od danes do jutri. Vodstva sama so za to mnogo prispevala posebno s svojim zadržanjem v poslednjih dneh, ko so preko svojih glasil jasno, čeprav so poskusili zopet resnico zamaskirati — izpovedala, da se popolnoma strinjajo s tem, da bi pri nas moral imeti guverner polno besedo, ker je pač »potrebna močna roka«.

Njihova laži-demokracija, s katero so še do včeraj barvali zahtevo po priključitvi k Italiji, s čimer so preslepili veliko število Italijanov, se jim je sedaj izmuznila iz rok, čeprav so tako pazili nanjo. Slehernemu, ki je morda še kaj dal na laži ali pa jim je nasedal, je tako postala jasna vsa ogabnost »demokratičnega« vodstva vseh mogočih strančic, ki so odklonile sodelovanje v borbi za demokratični statut, sodelovanje za ustvarjanje trdnega bloka demokratičnih množic proti poskusom vpeljavanja kolonialnega režima, proti diktaturi guvernerja. Vsakemu, ki misli s svojo glavo, je postalo jasno, da je laži-demokratični gospodi ljudstvo kaj malo mar in da delajo le na tem, da bi se prikopali do guvernerskih korit, četudi bi morali guvernerju lizati prah s čevljev.

Pesek, na katerega so zidali svojo stavbo, se jim je tako začel krepko izpodmikati.

Zaradi nepotešljive težnje, da ostanejo pri koritih, pri katerih so bili več ali manj vseh zadnjih trideset let, so izgubili sleherno iniciativo in niti dobro pripravljene trenutne akcije, s katerimi so hoteli svojim dosedanjim pristašem vreči pesek v oči, se jim niso več posrečile.

Tako je propadla stavka državnih namščencev, s katero so si hoteli pridobiti neko legitimacijo, da bi lahko še naprej varali nekaj naivnežev, ki še niso spregledali. Stavko so proglasili julijski sindikati, kajpak po navodilih vrha podirajoče se barke domače reakcije. Kakor vedno — pravega argumenta niso imeli v rokah in poskušali so improvizirati.

Stavka dejansko sploh ni bila potrebna. »Premijo republike«, katero so si hoteli »priboriti« s stavko, so namreč že marsikje izplačali, tam, kjer tega še niso storili, so pa obljubili, da bodo to izvedli v nekaj dneh. Bil je pa za to potreben manever, ker se v Parizu vrši sestanek svetovne sindikalne federacije, kjer poskušajo rešiti naše organizacijsko-sindikalno vprašanje. S to stavko so hoteli zabrisati vse svoje izdaje delovnega ljudstva, vse svoje stavkokaštvo, vse poskuse razbijanja enotnosti kmetov, delavcev in delavnih inteligentov. To se jim seveda ni posrečilo.

Toda stari spletkarji so imeli s svojo improvizirano stavko še

(Nadaljevanje na 3 strani)

MODERNI PROKRUSTI

V starih časih je živel v Grčiji čudak Prokrust, ki je na čuden način ustrezal svojim gostom. Če so bili za njegovo posteljo prekratki, jih je na tegoval, če pa so bili predolgi, jim je odrezal noge ali pa glavo. »Mera mora biti prava«, je menil Prokrust.

Tudi moderni Prokrusti so uveljavili tak način. Po svoji čudni »demokratični postelji« krojijo drugim demokratične svoboščine. Toda njihova postelja je kratka, zato pač obrezujejo svobodo drugih na vseh koncih in krajih.

Stvari ! o katerih je vredno razmišljati

List „poln skrbi za Jugoslavijo", „Glas zaveznikov" prinaša članek, ki se tiče obsojenega škofa Stepinca. Med drugim prinaša izjavo kongregacije „Sancti Concilli" v Vatikanu, v kateri pravijo, da pozna kanonsko pravo odredbe, ki groze z izključitvijo iz cerkve vsem onim, ki bi postavili škofe pred posvetno sodišče itd. Izjava tudi pravi: „Sveta Koncilska Kongregacija ni našla med zločini onih, ki so preganjali škofa, nobene okolnosti, ki bi njihovo odgovornost zmanjševala, nasprotno pa je našla okolnosti, v katerih so se še posebej pregrešili proti vzvišenemu dostojanstvu osebe, ki je bila s tem sodnim postopkom prizadeta. Na vse, ki so bodisi fizično ali moralno sodelovali pri navedenih zločinih, se nanaša navedeno izključenje iz cerkve, od katerega jih lahko odveže samo odlok svete stolice."

Vsem zagovornikom Stepinca po svetu in izobčenja iz cerkve, ki jih je proglasil Vatikan, je tovariš Kardelj odgovoril javno na shodu v Mariboru, ko je dejal:

Vi ste zasledovali proces proti zagrebškemu izdajalskemu nadškofu Stepincu. Vsi naši narodi Jugoslavije, vse naše ljudstvo ve, kakšno vlogo je izdajalec Stepinac igral v Pavelićevi tako imenovani „Nezavisni hrvatski državi". Nikogar ni med nami, ki bi ne vedel, komu je Stepinac služil v toku narodno osvobodilne vojne. Toda našli so se zaščitniki Stepinca v svetu. Njim seveda ne gre k srcu sama osebnost Stepinca, kajti ne enkrat so vsi ti zaščitniki pokazali, da so pripravljeni gaziti preko krvi in trupel svojih lastnih ljudi, kadar je bilo to v njihovem interesu, kadar je to služilo interesom raznih reakcionarnih krogov v svetu. Ne branijo tedaj oni Stepinca samega, ni jim žal tega, da Stepinac sedi v kaznilnici, kamor spada. Ne, vsa ta gospoda z Vatikanom na čelu dobro ve, kdo je Stepinac. Toda oni branijo Stepinca zaradi tega, ker bi radi dokazali vernemu delovnemu ljudstvu drugih dežel, da sta ljudska oblast in katoliško versko prepričanje dve stvari, ki ne moreta živeti druga poleg druge. Naše ljudstvo ve, kako lažnjiv je ta manever. Naše ljudstvo ve, da ga nihče ne ovira pri izpolnjevanju njegovih verskih običajev in njegovega verskega prepričanja. Toda tistim, ki bi radi zavrli kolo zgodovine, tistim je potrebno na primeru Jugoslavije pokazati, da se v Jugoslaviji cerkev in vera zatirata in da mora zato katoliško delovno ljudstvo biti proti oblasti, da mora katoliško ljudstvo biti zato vdano oblasti svojih lastnih izkoriščevalcev. V svojem besu gredo naši sovražniki včasih tako daleč, da delajo neumnosti v lastno škodo. Tako smo na primer slišali, da je Vatikan izobčil iz cerkve sodnike, ki so sodili Stepincu. Jaz vas vprašam, tovariši, ali se morda spominjate, da bi bil Vatikan izobčil iz cerkve enega samega gestapovca, ki je moril po naši slovenski zemlji, enega samega od brezštevilnih hitlerjevskih rabljev, ki so morili in klali katoliško ljudstvo po vseh deželah Evrope in pobijali tudi ljudske duhovnike? Tudi vi ga ne poznate, kajti takih primerov ni. Toda, ker je v Jugoslaviji vzelo delovno ljudstvo oblast v svoje roke, zato je bilo potrebno napraviti takšen korak proti ljudskemu sodišču naše države.

PO ŠIROKEM SVETU

TRAGEDIJA GRŠKEGA LJUDSTVA

ZA KORISTI IMPERIALISTIČNIH INTERESOV

V Grčiji divja državljanska vojna. Dokaz temu so vedno nova poročila o uspehih grških partizanov:

500 mož je zavzelo mesto v pokrajini Kipourion v goratem delu zahodne Makedonije.

Večja skupina mož je napadla orožniško postojanko v pokrajini Nigrita, 50 km severozahodno od Soluna ter prisilila orožnike k umiku.

Oborožene skupine so napadle dve grški vojaški taborišči v severni Grčiji.

Mnogo orožniških postojank so morali umaknili iz raznih središč v severni Grčiji, ker so se tam pričeli neredi.

V bližini Larisse so oboroženi partizani razstrelili dva mostova.

Tudi v radiu Trst lahko poslušamo poročila iz Grčije, samo da za grške partizane slišimo često ime »bandit«, izraz, ki nam je vsem dobro poznan, ker so fašisti in domači izdajalci uporabljali to besedo za partizane. No, sedaj zopet hočejo s to besedo omalovaževati junaško borbo grških partizanov in prikriti resnico. Toda danes ves demokratičen svet ve, da se je v Grčiji vnela državljanska vojna med malo skupino monarhofašistov, ki so jih spravile na oblast britanske oborožene sile in med partizani, ki se borijo za interese in svobodo vsega grškega naroda.

Potvorjen plebiscit in vrnitev kralja Jurija nista prinesla pomirjenja v deželo, marveč se je potem položaj še poslabšal. Državljanska vojna je prišla do tako kritične točke, da je že obstojala možnost, da se bo grško ljudstvo rešilo protiljudske vlade. Vlada je bila prisiljena podvzeti nove ukrepe proti ljudstvu. Vpoklicala je rezerviste pod orožje, ki naj bi pomagali redni grški vojski v borbi proti partizanom. Angleško vlado so pa zaprosili za orožje. Toda ravno ti ukrepi pomenijo, da je vlada že izgubila oblast in da misli pahniti grški narod v še hujše razdejanje.

Grška vlada se ne more več zanesti na svojo armado. Dokaz temu so neprestani procesi rednih sodišč in prekih sodov. Poleg drugih so obsodili na smrt narodnega heroja Grčije Ireno Chini, ki se je ves čas nemške okupacije borila proti fašistom. Med obsojenimi so pa tudi oficirji in vojaki monarhističnega prepričanja, ki se vkljub temu nočejo boriti proti partizanom. Koliko manj zanesljivi bodo šele rezervisti, ki jih je sedaj vpoklicala vlada, če je že redna vojska odpovedala!

Tudi gospod Bevin je spoznal, da se njih »demokracija« v Grčiji maje in da njihovi interesi niso dovolj zavarovani. Po podatkih »Daily Expresa« je v Grčiji že 50.000 britanskih vojakov, po poročilih iz drugih virov pa okoli 100.000. Toda kljub temu se je angleškim imperialistom zdelo, da je bolje za vsak slučaj poslati še nekaj ojačenj, da se ne bi demokratične sile EAM-a polastile oblasti. Dne 15. t. m. je poročal grški list »Elefteri Hellada« da je iz Egipta prispela v Pirej ladja s 1300 angleškimi vojaki. Pred dvema tednoma so javili, da je prispelo v Grčijo 1200 vojakov in častnikov.

Človek se nehote vpraša, s kakšno pravico so zasedle angleške čete to deželo, kjer se je grško ljudstvo tako junaško borilo proti okupatorjem? S kakšno pravico pošiljajo nove čete v državo, ki je toliko žrtvovala za svojo svobodo? Grški narod, ki šteje 6 milijonov prebivalcev, je žrtvoval: 70.000 mrtvih, 1300 vasi razrušenih, 1,200 000 ljudi je ostalo brez strehe, 300.000 jih je pomrlo od lakote, 30.000 je ostalo pohabljencev. Grško ljudstvo, ki je toliko doprineslo za svobodo, si je pač zaslužilo boljšo ureditev, kot je demokracija po Churchilovem vzoru in ponovno okupacijo. Edini argument, ki ga navajajo angleški reakcionarji, ko so okupirali to deželo je ta, da se sklicujejo na soglasnost grške vlade. Toda ali lahko sploh imenujemo tako vlado »grško« vlado? Vlada, ki je prišla na krmilo s pomočjo angleških bajonetov in potvorjenih volitev, ne predstavlja grškega naroda. Privoljenje take protiljudske vlade ne pomeni privoljenja grškega naroda. In prav zato, ker se grški narod ne strinja z reakcionarno politiko sedanje vlade in ker se hoče otresti monarhofašistov ter se osvoboditi angleškega suženjstva, se je vnela državljanska vojna.

Žrtvam prejšnje okupacije so se pridružile nove žrtve angleške dvoletne okupacije. Sofianopulos je izjavil, da ne pretirava, če trdi, da so reakcionarji v decembru 1944 sami izzvali nerede z namenom, da bi obdržali britanske sile v državi. Grški demokrati so se 33 dni borili, da bi obdržali že priborjeno svobodo in vse pridobitve narodno osvobodilne borbe. 6000 jih je zopet padlo od angleških krogel, krvni davek grškega naroda se je povečal za 6000 novih padlih borcev za svobodo. Toda to še ni vse. Kakor pod prejšnjo okupacijo so se zopet na široko odprla vrata zaporov. Do danes je bilo 180.000 patriotov zaprtih, 200.000 aretiranih in preko 2000 zavratno umorjenih. Tako izgleda »svoboda« Churchilove demokracije! To so rezultati dvoletne angleške zasedbe poleg državljanske vojne, v katero so pahnili svobodoljubni grški narod.

Monarhisti so se obdržali na oblasti s pomočjo angleških čet in amerikanskega vojnega brodovja zato, da so angleški imperialisti obdržali eno svojih važnih baz, ki jim je potrebna za obdržanje gospostva v Sredozemskem morju. Dopisnik lista »Ellino Amerikon« v Ameriki je takole napisal o položaju v Grčiji: »Nesrečno grško ljudstvo, ki častno nadaljuje borbo za svobodo, je prišlo zdaj v suženjstvo peščice monarhistov-izdajalcev, zvestih izvrševalcev mračnih naklepov Churchilove klike«

Toda motijo se vsi tisti, ki mislijo, da bodo ukrotili grški narod ter mu odvzeli svobodo. zaman je pisalo reakcionarno časopisje češ da bodo s pomočjo angleških čet in amerikanskih vojnih ladij pošteno obdelali grško ljudstvo. Kako malo so se naučili iz zgodovine narodno osvobodilne borbe! Najbolj prepričljiva je zgodovina narodno osvobodilne borbe Jugoslavije, ki dokazuje, da so partizani, ki imajo oporo pri večini naroda, nepremagljivi. Grški narod je ponosen in svobodoljuben narod ter se bo še naprej boril za svojo osvoboditev, ne boječ se žrtev in trpljenja.

Prav malo jih tudi ujamejo angleški reakcionarji, ki trobijo neprestano o »rdeči nevarnosti« in »Sovjetski ekspanziji«. Večina grškega naroda je prepričana, da glavno krivdo za državljansko vojno nosi angleška vlada, ki podpira monarhiste. Prav tako pa tudi demokratične množice v svetu vedo, kdo se bori v Grčiji in čigava je krivda grške tragedije.

Stvarnost je dokazala, da je dosedanja grška vlada doživela polom in da je politika te vlade zgrešena. Kajti mir na Balkanu zavisi od politike Grčije. Toda zadržanje sedanje grške vlade onemogoča grškemu narodu sodelovanje in prijateljstvo s sosednjimi državami. Na pariški konferenci je tov. Moša Pijade razkrinkal pred vsem svetom sedanjo grško vlado, da je ona tista, ki kali odnošaje med balkanskimi državami. Grški monarhisti skušajo umetno izzivati nerede na grško-albanski meji s tem, da pošiljajo preko meje oborožene skupine, ki napadaja albanske stražarje.

Edina rešitev iz sedanjega položaja je umik angleških čet in razpust sedanje protiljudske vlade, razpis novih svobodnih volitev brez tujega vmešavanja, kjer bi si grški narod lahko izvolil svojo vlado, ki bo predstavljala grški narod.

Glavni pogoj za konec državljanske vojne in za demokratizacijo Grčije pa je umik angleških čet in amerikanskega brodovja.

* Podatke sem dobil v francoskem časopisu »Le Défense« in »La tribune des Nations«, izraz »bandit« pa v tržaškem radiu in v časopisu »Glas Zaveznikov«.

Žan.

ZAHODNI IMPERIALIZEM NA DONAVI

Preglasovalni diktat pariške konference ne prizadeva Jugoslavije samo v vprašanju Julijske Krajine in Trsta, temveč tudi v vprašanju plovbe po Donavi. Tudi tukaj so namreč očitne imperialistične tendence zahodnih velesil, ki iščejo, kot je dejal vodja jugoslovanske delgacije Edvard Kardelj, kanale za izvajanje vpliva in za ekonomsko prodiranje v druge dežele.

V Parizu je bilo v bistvu sklenjeno — oziroma priporočeno Svetu zunanjih ministrov v odobritev — naj bo plovba po Donavi svobodna in pod mednarodno upravo. O podrobnosti novega mednarodnega režima na Donavi bo sklepala konferenca, ki bo sklicana 6 mesecev po uveljavljenju mirovnih pogodb. Te konference se bodo udeležile 4 velesile in podonavske obrežne države.

Te besede so morda zelo lepe, pomenijo pa dejansko nekaj popolnoma drugega. Načelo mednarodne plovbe po Donavi ni novo, staro je že skoraj 100 let. To načelo se je rodilo v polovici preteklega stoletja kot sredstvo borbe velikih držav za imperialistične pozicije na Balkanu in Podonavju. uresničilo se je pa po krimski vojni s pariškim mirom leta 1856. Ta mir je ustvaril za Donavo dve mednarodni komisiji. Prva se je imenovala stalna in v njej so bili predstavniki obrežnih držav, druga se je imenovala začasna, ustanovljena za dobo dveh let in v njej so bili predstavniki velesil. Zgodilo se je pa tako, da je stalna komisija podonavskih držav ostala mrtvorojeno dete, »začasna« pa si je dobo dveh let, za katero je bila ustanovljena, samovoljno podaljšala in ostala v veljavi z majhnimi spremembami po prvi svetovni vojni vse do druge.

Ta zgodovinski razvoj je zelo poučen. Kaže nam, da je načelo mednarodne uprave nad Donavo samo krinka, da se iz upravljanja donavske plovbe čim bolj izrinejo podonavske države, ki so na tem vprašanju dejansko in življenjsko zainteresirane. Nasprotno pa daje angloameriški načrt na Donavi privilegiran položaj velesilam, ki so daleč od nje in ki iščejo na njej samo svoje posebne interese, popolnoma tuje in celo nasprotne interesom podonavskih držav.

Iste tendence so se torej ponovile na pariški mirovni konferenci, tukaj celo z grobo juridično nepravilnostjo, kajti mirovna konferenca je pristojna za sklepanje mirovnih pogodb s sovražnimi državami, nikakor pa ne more diktirati sistema plovbe po Donavi onim obrežnim državam, ki spadajo med zmagovalke v tej vojni. Ti dve državi sta Jugoslavija in Češkoslovaška.

Zanimivo je nadalje dejstvo, da velja pri vseh teh načelih svobodne plovbe in odprtih vrat dvojna mera. Nikoli ni — in po vsej priliki tudi ne bo — največjemu »demokratu« in »prijatelju miru« v Angliji in Ameriki prišlo na misel, da bi zahteval mednarodno plovbo po Temzi ali Missisipiju; nikoli nikomur teh »demokratov« ne bo padlo na um, da bi zahteval udeležbo Sovjetske zveze pri upravi plovbe po Renu. Statistike nam pa kažejo, da je plovba po Renu nekajkrat obsežnejša in neprimerno važnejša od plovbe po Donavi.

Toda zgodilo se je tako in nič drugače se ni moglo zgoditi na konferenci, kjer je prevladalo načelo preglasovanja v korist držav, ki imajo usta polna demokracije in svobode, ki pa ne streme za to lažno krinko za ničemer drugim kot za imperialistično razširitvijo in kolonialnim zasužnjevanjem.

PO DOMAČI ZEMLJI

TITO PRI NAS

Maršal Tito je prispel na Primorsko! To je prvič po dolgih letih trpljenja v fašističnem suženjstvu in po končani borbi za svobodo, da je primorsko ljudstvo lahko pozdravilo v svoji sredi svojega lastnega voditelja in vodjo jugoslovanskih narodov. Tri leta so se primorski partizani borili pod njegovim vrhovnim poveljstvom za svobodo primorske zemlje. Prav zaradi tega je bil dan prihoda maršala Tita za primorsko ljudstvo praznik, ki bo ostal v spominu slehernemu Primorcu. Prisrčen sprejem, ki ga je doživel maršal Tito med primorskim ljudstvom, je ravno dokaz globoke ljubezni, ki ga to goji do svojega voditelja.

Ni pa prispel sam maršal Tito; z njim so se pripeljali še visoki gosje iz bratske Poljske in jugoslovanski predstavniki: predsednik Narodnega sveta Boleslav Bierut, maršal Poljske Mihajl Rola Zymierski, predsednik Prezidija jugoslovanske ljudske skupščine dr. Ivan Ribar in drugi.

Iz vseh koncev in krajev Primorske se je na Titovem trgu v Postojni zbrala ogromna množica ljudi, kakršne Postojnčani še niso videli. Na trgu so ugledne goste sprejeli predsedniki vojaške in civilne oblasti za vzhodno Primorsko.

Maršal Tito je imel kratek nagovor, v katerem se je zahvalil za prisrčni sprejem in izrazil svoje polno priznanje borbi Primorcev za svobodo. Množica je ves čas pozdravljala maršala Tita in vzklikala visokim gostom iz daljne bratske slovanske dežele.

Po sprejemu si je tovariš maršal z visokimi gosti ogledal Postojnsko jamo, po ogledu pa se je udeležil svečane večerje v jamskem gradu.

Maršal Tito se je razgovarjal tudi s predstavniki tržaških demokratičnih množic, na splošno pa se je zanimal za primorske probleme. Zlasti se je zanimal za življenjske razmere tržaškega delovnega ljudstva in za njegovo borbo.

Na maršalovo vprašanje: »Kako je v Trstu?« mu je predstavnik antifašistov in demokratov iz Trsta odgovoril: »Borimo se za pravično stvar in tržaško ljudstvo to svojo pravično borbo dosledno in vztrajno nadaljuje. Tržaške antifašistične množice obžalujejo z vsem srcem, da jim v tej borbi ni v polni meri uspelo doseči, kar je bil njihov cilj in za kar se zavedajo, da je v naravnem in popolnem skladu s pravico. Njihov duh pa ne bo klonil, marveč se bo z vso vztrajnostjo kakor doslej, borilo dalje v neomajanem prepričanju, da mora nazadnje pravična stvar demokracije tudi zmagati.«

Maršal Tito mu je pritrdil:

»Vaša stvar je res pravična. Zato vztrajajte v svoji borbi! Jugoslovanski narodi so vam ob strani. Zavedajte se pa, da je v največji meri od vas samih odvisna zmaga resnične demokracije in pravice, ki vam bo prinesla izpolnitev vaših zahtev in teženj!«

Ob zaključku razgovora je še enkrat poudaril, da morajo Tržačani vztrajati v svoji pravični borbi, trdno in neomajno, kakor doslej. Nazadnje je njihovim predstavnikom izročil svoje pozdrave za vse delovno ljudstvo in za vse demokratično prebivalstvo Trsta.

Most bratstva in enotnosti

Nekoč, še niti ne tako dolgo tega, je ob Rečini med Reko in Sušakom tekla meja, ki je boleče rezala v živo telo hrvatskega naroda. Sosedov pohlep po tuji zemlji, njegova imperialistična nenasitnost, se ni mogla zadovoljiti s celotno slovansko Julijsko krajino kot premišljenim darom višjih imperialističnih strategov Wilsonovega kova. Strategija malega učenca velikih imperialistov je prekosila učiteljevo in se z ugrabitvijo Reke postavila pred njim. Hrvaško ljudstvo je bilo v kratkem času drugič izdano. Izdano, toda ne uničeno. Sramotna meja je bolela, toda bolečina je v sebi negovala in rodila upor, ki bu bestialen fašistični okupator ni mogel biti več kos. Dvig vsega naroda na obeh straneh „meje" v splošen osvobodilni boj je s krvjo zabrisal sled diplomatske sramote in Rečina je postala kot vedno spet vez obeh bregov hrvaškega ozemlja.

Temelji novega mostu bratstva in enotnosti so bili s tem postavljeni. Na njih je začelo delovno hrvaško ljudstvo in demokratično reško italijansko ljudstvo v novi svobodi graditi in ustvarjati srečni skupni dom.

Z otvoritvijo udarniško zgrajenega mostu, ki po svoji razsežnosti dejansko in simbolično združuje dve mesti, Sušak in Reko, v eno samo, predstavlja zato poleg pomembnega uspeha v gospodarski obnovi tudi zgodovinski dan vsega hrvaškega ljudstva in zgodovinski dan jugoslovanskih narodov.

Ta most dejanske (geografske) in politične enotnosti, ki ga je zgradilo ljudstvo na svoji preliti krvi, pa je obenem tudi granitni zid, ob katerem se bodo razbili in razpršili valovi reakcionarnega butanja v novo jugoslovansko ljudsko državno tvorbo, da bi onemogočili ali pa vsaj ovirali v njej srečno življenje svobodnega ljudstva. Ta zid je istočasno tudi močno svarilo novim Wilsonom in D'Annunzijem, če bi jih kdaj zamikale avanture na škodo jugoslovanskih in drugih demokratičnih narodov.

Otvoritev jame Vilenice

Podzemne lepote tržaškega Krasa so že davno zaslovele po vsem svetu. Čare našega podzemskega sveta so hodili občudovat in proučevat številni znanstveniki, saj je naša Primorska klasična kraška zemlja, ki je vedno mikala geologe, speleologe in druge strokovnjake, ki proučujejo zemeljsko skorjo.

Preteklo nedeljo je bila javno odprta spet ena naših najlepših jam, Vilenica pri Divači.

Po ljudskem pripovedovanju so jamo odkrili pred davnimi leti čisto slučajno. Pri oranju na tem zemljišču so se nekoč udrla tla in prepad je pogoltnil kmetovalca z voli in plugom vred. Naj bo ta zgodba resnična ali ne, gotovo je, da so jamo odkrili domačini. V dobi, ko so se ljudje pričeli zanimati za jamarstvo tudi v turističnem pogledu, so jamo slovesno otvorili, menda ob navzočnosti takratnega prestolonaslednika Rudolfa. Kdor je jamo videl, bo rad priznal, da tako lepih kapnikov nima ne samo bližnja Škocjanska jama, ampak se Vilenska jama lahko meri s svetovno znano Postojnsko jamo. Glavni rov, dolg približno 4 km, napravi vtis veličastne galerije kapnikov, zastorov in drugih čudes podzemlja. Velika zasluga požrtvovalnega sindikata železničarjev v Divači je, da je bilo vso to lepoto mogoče občudovati ob umetni razsvetljavi. Ko bo popravljeno vse, kar so v jami in pri vhodu v jamo razrušili fašisti iz strahu pred partizani, bo tudi najbolj razvajen turist mogel nemoteno uživati edinstvene prizore okamenjene jamske lepote Vilenice.

Stvari o katerih je vredno razmišljati!

Nekaj naslovov iz Glasa zaveznikov

GRČIJA ZAPROSILA ANGLIJO ZA OROŽJE.
(9. oktobra)

BOJI V GRČIJI = TOLOVAJI V LARISSI
(18. oktobra)

ZASKRBLJENOST AMERIŠKE VLADE ZARADI OBSODBE NADŠKOFA STEPINCA.
(15. oktobra)

SOVJETSKA GONJA PROTI BRITANIJI.
(18. oktobra)

ROMUNSKA VLADA POTVARJA VOLILNE IMENIKE.

(Nadaljevanje s 1 strani)

marsikaj za pregom. Odvrniti so hoteli pozornost in zmanjšati borbenost ljudstva za demokratično upravo »svobodnega ozemlja« s tem, da bi ga pognali v borbo za nekaj, kar si sploh ni treba več priboriti. Na ta način bi imeli dvojno korist: pot do korit bi bila lažja in velepodjetniki, ki so gotovo pogruntali stavko, bi lahko pogajanja za nove mezdne sporazume zavlekli toliko časa, dokler ne bi ljudstva v nesmiselni stavki za »premijo« tako izčrpali, da bi mu lahko vsilili svojo voljo. Vso svojo podlost pa so potrdili, ko so umaknili stavko, ker je ZVU izjavila, da bi smatrala stavko za »ilegalno«. Bili so takoj pripravljeni izdati tudi stavko, katero so hoteli sami organizirati, ter prepustiti stavkujoče negotovi usodi.

To pa — tako so računali — bi jim prineslo zopet bistvene koristi: borba za demokratični statut bi bila oslabljena.

Lepi računi, toda brez krčmarja. Niso računali, da tudi njihovim zapeljanim pristašem končno padajo luske z oči in izpregledujejo, ker niso tako naivni, da bi že sedaj delali proti lastnim koristim in tako pripravljali zemeljski raj guvernerju in njegovim podrepnikom.

Pozabili so, da se kljub temu, da je tod strašil in teroriziral fašizem, da se kljub apolitičnim šolam in podobnim superdemokratičnim institucijam danes v poslednjih zapeljancih (poudarjamo: poslednjih!) krepi jasna zavest: nikomur ne bomo sužnji!

Pred to zavestjo delovnih ljudi jih ne reši še tako dober manever, pa četudi postavijo še desetkrat večji spomenik svobodi, kot je oni v New Yorku, ki stoji le zaradi tega, ker so ga postavili.

ŠOLSKI AFORIZMI

Do prve svetovne vojne je imel Trst z bližnjo okolico svojo samoupravo. Samouprava je pomenila, da ima tedanja „camorra" edina pravico, upravljati tržaško ozemlje. Tržaško uprava je že tedaj skrbno negovala šolsko vprašanje, to se pravi, je odrekala slovenski mladini šolo v materinem jeziku; smatrala je šolo za najuspešnejše sredstvo poitalijančevanja Slovencev. Na tej osnovi rešujejo nekateri šolska vprašanja tudi v naših dneh.

Odrekati slovenski mladini pouk v materinščini je imelo svoj namen. Čim manj je mladina šolana, tem laže jo je izkoriščati. Šola je izkoriščanju nevarna, zato se je šolsko vprašanje trdovratno vzdrževalo, to se pravi se ni rešilo tako, kot bi bilo pametno, tako da bi ljudstvu ustreglo. Nerešeno šolsko vprašanje je pomenjalo gospodarsko korist za nekatere. Čim manj kdo zna, tem manjšo plačo more zahtevati.

V slovenski šoli bi se pa otrok tudi zavedel, da je Slovenec. Če bi se zavedel, bi spoznal, da ima „camorra" samoupravo sama zase, to se pravi da ne dovoli Slovencu nikake besede pri upravi tržaškega mesta in ozemlja. Številni ljudje s slovensko zavestjo bi pomenjali resno nevarnost za monopolistično upravljanje ozemlja, ki je na njem pomembna slovenska manjšina. Zato je bilo potrebno, da šolsko vprašanje ostane, da se ne reši tudi iz političnih razlogov.

Zgodovina se ponavlja. Zato imamo tudi v današnjih časih še vedno šolsko vprašanje v Trstu. Vendar je treba premisliti, do kod sega zgodovina. V „Slovenskem berilu za višje razrede slovenskih šol" sega zgodovina do leta 1918, ko je Italija zasedla velik del slovenske zemlje. Tista leta, ko so slovenski partizani osvobodili Julijsko Krajino, niso več zgodovina. Zato se o tem ne more pisati v šolskih knjigah za slovensko mladino. Nasprotovalo bi resni znanosti, ki jo mora varovati zapadna kultura.

Drugačna je stvar v učbeniku za višje razrede Srednjih šol v „Zgodovini slovenskega slovstva". Tam sega zgodovina tudi do leta 1946. Če ne bi segala do tega časa, ne bi mogli pisati znanstvenega pamfleta o Župančičevi pesniški zbirki „Zimzelen pod snegom", ne bi mogli sramotiti narodno-osvobodilne borbe v strogo apolitični šoli.

Slovenci imamo šolsko obveznost za ljudskošolsko mladino že od leta 1869. Poleg šolske obveznosti smo imeli tudi razne šolske odbore: krajeven, okrajne in deželne šolske svete. V njih so bili zastopniki staršev, učiteljstva in še drugi. Šolska oblast je smatrala za častno, da je šolske zadeve reševala skupno s starši in učiteljstvom: šolski zakon iz leta 1869 je veljal za biser avstrijske šolske zakonodaje.

Po današjih nazorih sodelovanje staršev in učiteljstva v šolski stvareh ni vredno sodobne demokracije. Tako sodelovanje bi profaniralo pravo demokracijo. V Kaliforniji imajo najmoderneje urejeno šolstvo in starši pridno ubogajo vse, kar se jim ukaže. Kdaj bomo tudi mi dosegli tako idealno višino?

Poleg šolskega vprašanja imamo tudi učiteljsko vprašanje. Če je že prvo sitno, je drugo še bolj. Nekateri pravijo, da je temu vzrok nadprodukcije učiteljev, drugi zopet trdijo, da je glavna težkoča v apolitičnosti oseb. Učiteljev je prav za prav pri nas z vseh vetrov in imajo vsestransko izobrazbo. Imaš učitelje, ki so usposobljeni za vse, le ne za učiteljski poklic. Zelo važno je, da niso tukaj rojeni. Najneprimernejši za učiteljsko službo so prav tisti, ki so tukajšnji rojaki. Imajo dve napaki, so kvalificirani in nimajo poglavitne lastnosti, za mednarodno slovensko šolo niso apolitični. Zato je potreben uvoz. Uvoženi učitelj je gotovo apolitičen, za to jamči vsa njegova preteklost, predvsem njegovo sodelovanje z okupatorjem. Edina težava je ljudstvo. Ljudstvo ni bilo nikdar resnično demokratično. Nima smisla za apolitičnost, prava demokratičnost dosega namreč svoj višek v apolitičnosti. Kako bi ubili ljudem v glavo nujno potrebno apolitičnost? To vprašanje je najvažnejše vprašanje v zvezi z našim šolstvom.

O demokraciji so mnenja razdeljena. Najbolj demokratična dežela je ona, kjer sta dve stranki, republikanska in demokratična. Druge stranke so odveč. Republikanski in demokratični stranki skupaj pravijo tudi buržuazna diktatura, toda če se s tem nazorom ne strinjamo, imamo pred seboj ideal demokracije. Ta aforizem ni sicer šolski, vendar je v tesni zvezi z našim šolskim vprašanjem.

AFORIST

Korošci v tisočletnem boju za narodni obstoj

(Iz zgodovinskih virov in iz spomenice koroških Slovencev)

Koroškim Slovencem, ki so nad tisoč let vodili boj za svoj narodni obstoj, grozijo že sedaj pod britansko zasedbo ponovno avstrijski šovinisti, kot predstraža velenemškega imperializma, z narodnim uničenjem, čim bodo sedanji okupatorji zapustili deželo. V zadnji vojni so se Korošci v skupnem osvobodilnem boju s svojimi žrtvami izrekli za Jugoslavijo. Tudi sedaj se bomo skupno borili naprej, dokler ne bodo želi sadov svoje borbe in dokler ne bo zasijala tudi njim svoboda s priključitvijo k skupni domovini. Črni dnevi suženjstva se ne smejo več povrniti. Zgodovina tisočletnega boja na Koroškem — zibelke Slovencev — je dokaz življenjske moči in junaštva tega ljudstva. Bila je to borba proti mogotcem in iz te borbe so črpali moč, da bi skupno z ostalim ljudstvom Jugoslavije ustvarili svojo novo domovino.

DOBA SVOBODNE KARANTANIJE

Slovenci so se naselili na Koroškem že v drugi polovici 6. stoletja in zamenjali neposredno stare Romane, ki so živeli tam odkar je v letu 15. pred Kr. postalo zgornje Podravje del rimske države. Da bi se bili Germani naselili na Koroškem pred Slovenci, je zgodovinska neresnica, ki sloni na nepravilni razlagi nekaterih krajevnih imen. Do konca 6. stoletja so se Slovenci naselili po vsej Koroški, kamor so prišli kot zavezniki Obrov. Pod obrsko vrhovno oblastjo je bila Koroška do nastopa kralja Sama (623-659), ki je združil v svoji državi del Slovanov ob Labi, Čehe in alpske Slovane. Tudi po razpadu Samove države je Koroška kot edina slovenska pokrajina ohranila svojo samostojnost. Pri Krnskem gradu na Gosposvetskem polju nad Celovcem, kjer je bilo središče njihove države, so slovenski svobodnjaki izbirali in ustoličevali svoje kneze. Okoli leta 745 pa je Karantanija zaradi obrske nevarnosti izgubila svojo samostojnost in prišla sredi 8. stoletja v območje nemške države. S tem se je začela tudi nemška kolonizacija dežele. Vendar je ostala še skoraj sto let, do l. 820. čisto slovenska dežela. Vladali so ji slovenski knezi, čeprav je bila v nemškem državnem okviru pod frankovskimi kralji.

DOBA FEVDALNEGA REDA

Ponesrečeni upor južnoslovanskih plemen pod vodstvom Ljudevita Posavskega (819-822), katerega so se udeležili tudi karantanski Slovenci, je ta položaj spremenil. V letu 820. je bil ta upor v Karantaniji zlomljen in s tem je bil presekan naravni razvoj slovenskega naroda v njegovi pokrajini.

Frankovski kralji in pozneje nemški vladarji so podeljevali obsežne dele svoje kronske posesti nemškim cerkvenim in svetnim velikašem. S tem se je začela notranja kolonizacija s pomočjo nemških kolonistov. S prihodom teh nemških zemljiških posestnikov, ki so od tedaj naprej gospodarili slovenskim podložnikom, je nastopila okrnitev slovenskega naroda v socialnem pogledu, kar je imelo tudi težke posledice na celotno narodno izživljanje. S tem, da so Nemci postavili slovenskemu kmetu zemljiško gospodo, so povzročili veliki narodni umik in ogrožali narodno obrambo. Tak značaj je ohranila nemška kolonizacija do konca 12. stoletja.

Zaradi tega je sicer slovensko narodno ozemlje postajalo mešano, vendar se pa ni premaknila slovensko-nemška narodnostna meja. Angleški frančiškan Bartholomaeus Anglicus, ki je izdal v sredi 13. stoletja svojo enciklopedijo, je prišteval Karantance k Slovanom in smatral Koroško obenem z drugimi južnoslovanskimi pokrajinami za slovansko ter jo vključil v „večjo Slavijo“.

Slovanski svobodnjaki so tudi še nadalje v svoji veči odobravali cesarjeve odloke o novih koroških vojvodih ter jih ustoličevali po starem slovanskem obredu na Gosposvetskem polju. Okrog leta 1000. je nastal tudi najstarejši ohranjeni spis — brižinški spomeniki.

Narodnostno stanje, kakor se je razvilo z nemško kolonizacijo do konca 12. stoletja ni moglo ostati trajno. Tuji kolonisti so se začeli, ko jim je zmanjkalo prostora v rodovitni Celovški kotlini naseljevati tudi v severnih in severnozahodnih hribovitih predelih. To je vplivalo na narodnostno mejo, ki se je zaradi tega začela umikati proti jugu. V tem boju so pa tudi Slovenci želi uspehe, ker se jim je posrečilo v poznem srednjem veku izriniti Nemce iz Spodnje Koroške, in utrditi slovensko ozemlje. Najpomembnejši uspeh Slovencev je bil, da jim je uspelo narodnostno očistiti vso Celovško kotlino, kjer je bila v 12. stoletju nemška naselitev sorazmerno najgostejša in zato ogrožanje slovenskega življa najmočnejše. V večjih mestih je nastala v poznem srednjem veku tuja priseljena višja socialna plast meščanstva, ki je zakrila pravi slovenski značaj teh naselbin. Ta mesta so postala ovira za ohranitev slovenskega življa v severnem in zahodnem delu dežele. Tako je bil v Srednjem veku narodnostni razvoj izraz slovenskega socialnega položaja.

To stanje je dovedlo do štirimesečnega „slovenskega kmečkega upora“ l. 1515., naperjenega proti zemljiškim posestnikom in gosposki plasti. Slovenski koroški kmetje so se skupno z ostalimi slovenskimi kmeti drugih dežel udeležili tega upora.

Koroški Slovenci so tudi sodelovali pri ustvarjanju prvih slovenskih knjig v času protestantizma in so neglede na pritisk protireformacije širili in prepisovali slovenske knjige. Odkar se je sredi 18. stoletja poživelo slovensko kulturno življenje, so Korošci tako vneto sodelovali, da so v začetku 19. stoletja prekosili vse druge slovenske obmejne pokrajine. Mnogi pisci kažejo trdno narodno zavest in značilni so posebno kmečki „bukovniki“, ki so posebnost kulturnega izživljanja koroškega ljudstva.

Ob koncu srednjega veka se je položaj že toliko utrdil, da sta bila v deželi že dva v narodnostnem oziru enotna dela: slovenski in nemški. Delila ju je slovensko-nemška narodna meja, ki je puščala na slovenski strani vso spodnjo Ziljsko dolino, šla neposredno do Beljaškega mesta, segala do Osojskega jezera, zajemala vso Celovško kotlino, do hribov, na severu vključevala ves sedanji Velikovški okraj razen Pustrice, Podjuno in Mežiško dolino. Tudi onstran te meje so prebivali Slovenci, in sicer ob Dravi nad Beljakom, ob zgornji Glini na Krappfeldu in v Laboški dolini. Srce Koroške je ostalo slovensko, ko je narodnostni razvoj ob koncu 16 stoletja dobil svojo dokončno obliko. Od tedaj pa do srede 19. stoletja je ostala slovensko-nemška narodnostna meja na Koroškem neizpremenjena ob tistem socialnem položaju.

Nato je sledila doba nasilnega ponemčevanja, ki je dovedla do sedanjega stanja, stanja, ki ga slovenski narod ne more priznati, ker to ni bil naravni razvoj, temveč posledica nasilnosti.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Dr. K. C.

Pismo briškim ljudem

ki ga piše primorski kmet, partizanski borec,

PAGON ANDREJ-OGAREV

Kot trn sem občutil v srcu sunek, ko sem zvedel, kako so glasovali v Parizu za »Bidaultovo črto«, ki nam jemlje naše najboljše, zemljo in ljudi.

V spominu so mi oživele podobe iz nedavne preteklosti, ko smo partizani prihajali iz Benečije v briške vasi, ki so nas sprejemale z odprtimi rokami in z odprtim srcem. Pri Kobaridu smo ponavadi brodili Sočo, se vzpenjali po strmih senožetih proti Livškim Ravnam, potem čez Kras na Gornji in Spodnji Trebil, mimo Bordonov k Idrijci, od tam na Mivšček čez Senik v Brda — zemljo sonca, vina, smeha, zelenja in zdravih, zavednih Slovencev. Sama naša imena — kdo jim potvori slovanski značaj?

Kako so se nas ti ljudje razveselili! Vsega so nudili partizanom, kar jim je premogel hram. Če bi živel večno, ne bi mogel pozabiti na naše 14-dnevno bivanje v Podpozniku med Slapnikom in Brcami. Samo tri hiše z gospodarskimi poslopji je štela vas. Partizane so radi sprejeli in jim dali vsega, zato je okupator požgal vse, nekaj ljudi odgnal v internacijo, drugi pa so se naselili po bližnjih vaseh.

Izrabili smo partizani to mrtvo vas in se naselili v njej. Opremili smo si nova »stanovanja«, v napol porušenih kleteh smo zgradili svoje spalnce. Sam sem si očistil kurnik, ki je še imel streho, nanosil vanj suhega listja in še danes sem prepričan, da sem spal v njem bolje kot v domači postelji.

In vendar, tako sem se bil navezal na tisti košček naših Brd, da mi je več kot nadomestoval moj pravi dom. Z občutkom, da se prav na teh ruševinah ustvarja novo življenje, ki se bo nekega dne razširilo čez vso slovensko zemljo, sem sodeloval v borbi z vso dušo. Pogosto me je obhajala misel, da bodo prav Brda moj drugi dom v svobodi.

Naše domovanje v mrtvi, požgani vasi je imelo nekak tajinstveno-privlačen značaj. Če se je kdo od domačih približal, je prišel z nekakim spoštovanjem. Videl je v nas tiste, ki uresničujejo stoletni sen naroda-sužnja. Pa so nas nekega dne napadli smrtni sovražniki naših ljudi. Umakniti smo se morali pred njimi na višino nad vasjo in od tam smo opazovali, kako »našo« vas že drugič požigajo. Ves dan smo čakali v gori in ko je na večer vpitje ponehalo, smo se vrnili k pogorišču. Praskotanje trhlih dil je odmevalo po ožganih prostorih, zgorelo je vse, kar je ostalo od prvih plamenov. Obstal sem pred svojo »spalnico«, črno se je kadilo iz nje. Zgrabilo me je nekje pri srcu tako boleče, da v spominu na tisti trenutek še danes občutim neko tesnobo. Ko so mi SS-ovci požgali dom, nisem občutil take bolečine. Takrat smo ustvarjali v tistih ruševinah v majhnem našo svobodno Prmorsko. Toda nismo odnehali ne pri dvojnih pogoriščih naših vasi niti ne, ko so naše ljudi žive sežigali, prepričani, da mora dobra stvar samo zmagati.

In v Parizu so tujci od daleč, iz Afrike, Avstralije, Amerike glasovali brez vesti za čisto nekaj drugega, za kar smo mi prelivali kri. Kako močno sem občutil to, ko sem pred kakimi 14 dnevi prekoračil Pevmski most in stopal peš, počasi s spoštovanjem po briški zemlji tik ob Bidaultovi črti.

Alj je mogoče, da v XX. stoletju še živijo »ljudje«, in to celo diplomati, ki tega res ne bi mogli razumeti? Vse tukaj se temu upira in ne more verjeti: ljudje, hiše, drevje, brajde, zidovi in bršljan, ki jih opleta, da skriva ruševine, ki so morale nastati zato, da je človek iz njih branil svojo svobodo in neodvisnost. Iz vsega tukaj odseva nepokoren uporni plamen, ko nedolgo tega, ko so tu še vsak dan pokali streli. Gruče otrok, ki jih srečujem, prepevajo samo eno:

»Partizani se bodo vrnili, vrnili...«

Z neko zagrenjeno trpkostjo gledajo zavezniške vojake — ne s sovraštvom — ampak z občutkom prevaranih v zaupljivosti do tistih, ki so jih v hudih časih smatrali za prijatelje. Še danes ne morejo ti ljudje verjeti, da bi se bili ti vojaki oddaljili od partizanov. To ljudstvo sluti, da je za tem nekaj drugega, kar ukazuje tudi vojakom drugačno vedenje. Ve, da je tistemu drugemu ime denar, ki ruši odnošaje med ljudmi. Težko vidi črno policijo, ker ga vse preveč spominja na tiste, ki so pri Peternelu sežgali 23 živih Bricev. Kljub vsemu pa veruje v zmago resnice. Čita in komentira dogodke v svetu, — kljub denarju.

Kot mošt v sodih, ki kipi in se bo v prvih in hladnih dnevih očistil, tako je njihovo gledanje na ves ta razvoj. In prav v tem je tista sila, kjer se bo v nevidnem vrtenju dogodkov izločila vsa nesnaga, pomorili vsi bacili, ki zastrupljajo ozračje, da se ne more še prav očistiti. Preko življenjske resnice, da tod živi slovenski človek, ne bo šel zapadni demokratizem, tudi če bi mu hoteli atomski »demokrati« utirati pot? Zakaj? Zato, ker gre življenje naprej in ne nazaj, ker je močnejše od denarja, močnejše od orožja, močnejše od besed plačanih avtomatov v lutkarskem gledališču Lutemburške palače.

Življenje gre tako, da ga tudi v Brdih ne bo zaustavila preračunana zlagana beseda ljudi, ki ne znajo več čitati iz knjige resnice, ker jih je oslepila moč oblasti in denarja.

Brdom in vsem ljudem, ki se trdo potijo za vsakdanji kruh, sem te besede napisal v vzpodbudo v njihovi borbi, da jim bo laže, da bodo jasno videli in verovali v svojo svobodno prihodnjost.

GOSPODARSTVO

Ali bo ameriški kapital požrl angleškega?

Današnji gospodarski odnosi med Anglijo in Ameriko so očitna ilustracija delovanja zakona o notranjih nasprotjih kapitalističnega sistema v dobi imperializma, ko je ta dosegel vrhunec svojega razvoja.

Če hočemo pravilno razumeti današnje gospodarske odnose med vodilnima kapitalističnima velesilama, moramo v kratkem orisati njun gospodarski in socialni razvoj v zadnjih 100 letih.

ZDA, bivša angleška kolonija, so bile še pred 100 leti ogromna agrarno-kolonialna dežela, ki je s posredovanjem Anglije zalagala Evropo s surovinami, od Anglije pa je kupovala njene industrijske izdelke ter je bila pri njej zadolžena in od nje finančno popolnoma odvisna. Anglija je bila takrat na višku svoje moči; bila je to dežela, ki je prva doživela buržuazno revolucijo in se je prva popolnoma industrializirala. Temelj njene takratne gospodarske moči so bile ogromne zaloge premoga in železa, njena prvovrstna tekstilna industrija in pa največja trgovska mornarica na svetu v zvezi z največjim imperijem.

V zadnjih 100 letih pa je Amerika Anglijo ne samo dohitela, temveč tudi prehitela. Leta 1938 so imele ZDA že trikrat več prebivalcev kot Anglija, njena produkcija premoga j bila za 50% večja, proizvodnja jekla in, kar je najvažnejše, proizvodnja električne energije trikrat večja kot v Angliji. Razen tega so ZDA med zadnjo vojno zgradile ogromno trgovsko mornarico — do 45 milijonov ton.

Kateri so vzroki, da so ZDA v najnovejši dobi pustile svoje bivše gospodarje Angleže tako daleč za seboj?

Zaradi redke naseljenosti je bil pritok priseljencev v ZDA do prve svetovne vojne ogromen, samo med leti 1890 do 1900 se jih je priselilo okoli 9 milijonov, in sicer samih mladih, zdravih ljudi. Na ta način so se delovne moči v ZDA neprestano izboljševale. Ker pa je vladalo že od začetka veliko pomanjkanje delovnih sil in so bile zato mezde visoke, so bili kapitalisti v ZDA prisiljeni neprestano izboljševati stroje, da s tem povečajo svoje profite. Zato ZDA niso bile obremenjene s staro tehniko in so tako dohitele in prehitele dežele starega kapitalizma. Poleg tega so zaradi ogromnih rezerv nafte, premoga in železne rude produkcijski stroški v ZDA nižji kot v Angliji, kar povečuje konkurenčno sposobnost ZDA na svetovnih tržiščih v primeri z Anglijo.

Na ta način se je Anglija spremenila iz dežele upnika v deželo dolžnika napram ZDA. Anglija je poleg tega med zadnjo vojno izgubila večino svojih investicij v tujini, tako da je postala njena plačilna bilanca odločno pasivna. Zaradi tega mora Anglija po vojni povečati svoj izvoz za 50% v primeri s predvojnim izvozom.

Ekonomski položaj ZDA se po vojni tudi sicer temeljito razlikuje od ekonomskega položaja Anglije. ZDA trpijo zaradi bogastva, ki je nastalo med vojno, zaradi presežka proizvajalnih sil na eni strani in zaradi zmanjševanja notranjega tržišča na drugi, kar sili ameriške kapitaliste, da iščejo zunanja tržišča ter večajo izvoz. Anglija pa ima izrazito potrebo, da uvaža neobhodne surovine in živež ter da zaradi kritja uvoza stremi po čim večjem izvozu svojega blaga, naj stane kar hoče.

Kakšen je torej položaj obeh kapitalističnih tekmecev na svetovnem tržišču po vojni? Omenili smo že, da imajo ZDA cenejše surovine, zato imajo tudi nižje produkcijske stroške kot Anglija. ZDA lahko prodaja svoje blago na kredit, pri čemur izkorišča svoj izvoz kapitala, kar si pa Anglija nikakor ne more privoščiti.

Na drugi strani pa ima tudi Anglija nekatere prednosti: pri trgovanju z deželami svojega imperija so poslužuje znatno nižjih carin kot druge države. Iste dežele uporabljajo kot svetovni denar samo funt sterling. Razen tega je Angliji v prid tudi njena zadolžitev pri njenih lastnih kolonijah in odvisnih deželah, čeprav se to čudno sliši. Zaradi teh dolgov so namreč upniške dežele prisiljene, da kupujejo angleško blago, dočim v Ameriki ne morejo trgovati, ne glede na to, da nimajo dolarjev za nakup v ZDA. Razen tega je Anglija — za razliko od ZDA — prisiljena, da kupuje živež in surovine v drugih deželah; s tem jih veže za nakup v Angliji in odvrača od trgovanja z Ameriko. Vendar imajo v začetni konkurenčni borbi glavne prednosti ZDA, ker lahko dosežejo uvoz blaga s pomočjo izvoza kapitala. V ta namen pridno uporabljajo Državno banko za uvoz in izvoz in Mednarodno banko, ki sta že dali velika posojila Franciji, Nizozemski, Belgiji itd. in s pomočjo teh posojil so te države pričele kupovati potrebno blago v ZDA.

> Zadružništvo je prava ljudska (narodna) šola. Z njim pride do izraza skupno delo. Ono lahko pouči najširše ljudske sloje, kako se upravlja s skupnim delom in kako se vodi skupna hiša.

Pred to vojno je Anglija popuščala ZDA samo v ekonomskem pogledu, dočim so bile v vojaškem in zunanjepolitičnem pogledu sile obeh dežel več ali manj enake. Sedaj pa je v velikanski stopnji porasla ne le ekonomska, temveč tudi vojaška premoč ZDA. Pred prvo svetovno vojno se je Anglija držala načela, da mora biti njena vojna mornarica tako močna, kakor mornarici dveh drugih največjih dežel skupaj. Danes pa je vojna mornarica ZDA enaka z vsemi mornaricami kapitalističnega sveta skupaj. Razen tega so ZDA med to vojno prevzele vojaška pomorska in letalska oporišča v angleških in francoskih kolonijah, pa tudi na avstralskem ozemlju.

ZDA so med vojno na razne načine skušale okrepiti centrifugalne sile znotraj britanskega imperija: Dovolj je, da omenimo le načrt zveze Anglije in Amerike, načrt o skupni upravi vseh kolonij itd. Tedanji ministrski predsednik Churchil je te pretenzje ameriške buržoazije zavrnil z besedami: »Nisem postal kraljevi ministrski predsednik zato, da likvidiram britanski imperij«.

Zaradi navedenih razmer se je Anglija v zadnji vojni zadolžila pri Ameriki za ogromno vsoto 15 milijard dolarjev. To pa še ni vse. Kmalu po vojni je Anglija morala prositi ZDA za novo posojilo v znesku 4.4 milijarde dolarjev, ki ga je tudi dobila, a pod zelo neugodnimi pogoji. Vodilni angleški gospodarski časnik »Economist« je tedaj v svojem uvodnem članku kritiziral te pogoje in končal z besedami: »Berači ne morejo izbirati; lahko pa po stari tradiciji preklinjajo bogataše«!

Škedenjski plavži

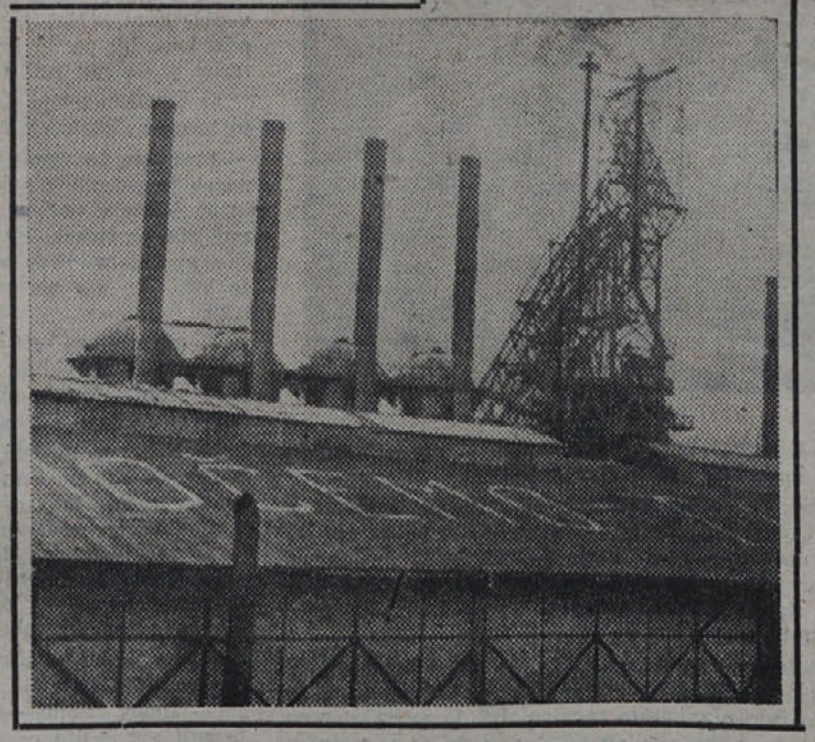

O JESENSKI PAŠI

Ako gremo jeseni na deželo, vidimo, da se živina pase vsepovsod. Po travnikih, njivskih ozarah ali vzvratih, po strniščih in celo po deteljiščih.

V bistvu je tako prav. Vendar prav pri jesenski paši preti živini in često tudi pastirjem toliko nevarnosti, da si štejemo v dolžnost, objaviti nekaj navodil.

Kod naj pasemo

Predvsem moramo pasti samo po svojem in paziti, da živina ne zaide na sosedov travnik ali njivo. Kar nam ni prav, to ni prav tudi sosedu. Če smo travnik letos lepo pognojili, bo trava tudi jeseni pri nas lepša in bujnejša kot pri sosedu ki ni gnojil. No in nam gotovo ne bo prav, če bodo sosedove krave popasle naš travnik. V obratnem slučaju bo ista stvar s sosedom.

Pasti ne smemo po sadovnjakih, dokler nismo sadje po tleh pobrali do zadnjega. Ne gre za škodo pri sadju, če ga živina požre, marveč se govedo lahko zadavi ali se na sadju zdrsne in pade.

Prav tako ne smemo pasti po letošnjih deteljiščih, ker so njihova tla premehka in rahla, mlada deteljica ima pa še slabe korenine. Živina pri paši izpuli deteljno rastlino s korenino vred. Pasemo pa lahko po starih deteljiščih, kjer je detelja že pomešana s travo in ima trdne in globoke korenine.

Kedaj smemo pasti

Na bregovitih tleh in na pobočjih ne smemo pasti ob vlažnem vremenu iz dveh vzrokov. Prvič živina s parklji razruje mokro zemljo in je drugo leto košnja težavnejša. Drugič se živina lahko zdrsne in pade ter se pri padcu lahko poškoduje. Na ravnem svetu paša ob mokrem vremenu ni toliko škodljiva, na močvirnatih tleh pa sploh ne pride v poštev.

Živine ne smemo nikdar pošiljati na pašo lačno, marveč ji moramo vedno položiti nekaj v jasli preden jo pustimo na pašo. Ako pasemo živino na tešče, nam lahko zboli na prebavilih. Kako krmo polagamo živini preden gre na pašo, je odvisno od vremena. Če je vreme suho, položimo živini težjo krmo in deteljo, če pa je mokro in bo živina na paši uživala mokro travo, ji bomo položili v jasli suho krmo. Pred pašo ne smemo polagati živini pesnega listja, ker bi živina od tega dobila drisko; ravno tako smemo krmiti z zrezano peso šele zvečer.

Živino tudi ne smemo pasti po zmrzli zemlji in dokler se slana popolnoma ne otaji, ker ni bolj škodljivega za živalska prebavila kot je zmrzlina.

Kako naj pasemo

Navadno pasejo jeseni otroci in to večinoma zaradi tega, ker odrasli nimajo časa. Ni pa vedno priporočljivo, da pasejo otroci, posebno ne mlado živino. Staro, pohlevno kravco je lahko pasti, toda telico, ki nemirno skače in na paši divja, je mnogo teže. Živino na paši ne smemo preganjati in loviti, marveč jo nagovarjati in gladiti, da se človeku privadi in z njim takorekoč prijateljsko občuje. Mlada in razdivjana živina brez pravega pastirja je nevarna sama sebi in okolici. Lahko si zlomi rog, pade, si zlomi nogo itd., dela škodo pri sadnem drevju s tem, da ga zlomi ali odrgne itd. Pastir mora biti ne samo nadzornik, ampak tudi vzgojitelj. Zato so pa potrebni odrasli in trezni pastirji.

Živino ne smemo napajati, ko se vrača sita s paše ker bi jo lahko začelo napenjati. Pravilno je živino napajati, preden gre na pašo. Po povratku s paše moramo čakati vsaj eno uro, da jo napojimo.

Alj naj pastirji na paši kurijo?

Splošna navada je, da se pastirji na paši ali igrajo ali pa kurijo ogenj ter pečejo krompir, koruzo ali kostanj. Naravno, da so s tem često povezane razne nesreče: opekline, požari itd. Mesto tega bi se pa pastirji lahko koristno zaposlili. Da kaj naj pa delajo pastirji na paši? Dela je mnogo in raznolikega. Ako pasemo na travnikih ali ogradah, bomo vedno našli kako delo, bodisi čiščenje travnika, zravnavanje krtin, popravljanje zida pri ograjah, kopanje in čiščenje jarkov pri žlivih in podobno. Na pašnikih bi pa pastirji, ko bi bili prežeti z zadružno zavestjo, čistili pašnike kamenja, trnja itd.

Pastirji naj bi po travnikih, kjer jeseni cvete jesenski podlesek, ki se ga pozna po bledordečem, na visokih vratovih stoječem cvetju, ta plevel potrgali. Iz teh nežnih jesenskih cvetov se namreč spomladi razvije škodljivi in strupeni »ušivec« katerega živina ne mara uživati, če ga pa požre zboli ali celo pogine.

Ako je travnik razraščen z ušivcem, daje neužitno seno. Vsi gospodarji sovražijo ušivca, nobeden ga pa ne trga, da bi na ta način preprečil širjenje tega strupenega plevela.

Ušivec ali jesenski podlesek je najbolj razširjen na močvirnatih travnikih, zato govedo ne mara sena s takih travnikov. Potrebno je, da z močvirnatih travnikov očistimo podlesek in travnike osušimo, za kar je jesenski čas najbolj primeren.

STANKO ČOK

Svetovalec odgovarja:

KAKO PRIPRAVLJAMO JESIH

Popolnoma sveže sadne tropine zdrobimo ali pa jih zmeljemo v sadnem mlinu ter damo v primerno kad. Zalijemo jih z vodo. Na 100 kg sadnih tropin vlijemo 30—40 litrov vode. Kad pokrijemo z lesenim pokrovom. Drozgo premešamo vsak dan in če je le mogoče, mošt (vodenj mošt) odtočimo in ga zopet nalijemo na drozgo.

Čez dva, tri dni drozgo odtisnemo. Sok nalijemo v primeren sod, pripravljen za ocet, ki pa ne sme biti nikdar v kleti, kjer kipi sadjevec ali vino. Sod z odtisnjeno vsebino postavimo na toplejši prostor. Vehe na sodu pokrijemo s platneno krpo ali pa jo prav nalahno zatisnemo z bombažem. To storimo zaradi tega, da more z vodenega mošta uhajati ogljikova kislina, pozneje pa v sod zrak, ki je za kipenje nujno potreben. V nekaj tednih vodeni mošt pokipi in se skisa.

Postopek (izdelava) se pospeši na ta način, da dodamo vodenemu moštu že gotov sadni ali vinski kis. V 6—7 tednih je kis gotov. Pri toplini 20—30° C na pr. se kis spremeni v vodo ker v tem primeru delujejo kislinske bakterije dalje in ko jim zmanjka alkohola, začno pretvarjati ocetno kislino. S tem zmanjšajo kislost in kvaliteto kisa.

Iz prakse vem povedati, da je to najboljši način za izdelavo domačega kisa. V kolikor ne bi uporabljati sadnih tropin za kis, jih ne mečite proč, kakor je prilika videti, temveč jih namenite za krmljenje živine. Tropine imajo neko hranilno vrednost, ker vsebujejo precej sladkorja. In slednjič, kolikor jih ne porabite za krmljenje, jih odločite za gnoj.

Kdaj in kako zatiramo vrtne škodljivce

Na zelenjadnem vrtu napravljajo gosenice drugega zaroda sovk na mladih, posebno posajenih rastlinah veliko škodo. Komaj zasajene grede so v nekaj dneh prazne. Prsteno zelene gole gosenice, ki se skrivajo podnevi v zemlji, ponoči pa objedajo zelenjad, zatiramo z zastrupljeno deteljo ali otrobi.

Na 1 kg otrobov potrosimo 20 gr švajnfurtskega zelenila ali 30 gr aresina, odnosno meritola in nekaj žlic sladkorja ali sirupa. Vse primerno ovlažimo in zmešamo, pa potrosimo zvečer po gredah. Lahko pa zastrupimo z zgoraj navedenimi strupi tudi mlado deteljo, ki je prav tako raztrosimo. Kokoši in drugih domačih živali ne pustimo na vrt.

Navedena vaba uničuje tudi polže, ki so velika nadloga posebno v mokrih letih. Uničujemo jih pa tudi na ta način, da položimo na grede in stezice kose strešne opeke, pod katero se skrijejo in kjer jih lahko poiščemo in pokončamo. Posipanje gred z neugašenim apnom in kajnitom ob zgodnjih jutrih je prav učinkovito.

Nadaljujmo z zatiranjem drugih, že v prejšnjem mesecu navedenih škodljivcev! Posebno zatirajmo gosenice kapusovega belina, pri prekopavanju zemlje pa ogrce ali ličinke rjavega hrošča, ki delajo letos ponekod zelo veliko škodo.

Izredna letina krompirja na Češkoslovaškem

Praga (IP) — Letos je imela vsa Češkoslovaška republika izredno bogato letino krompirja, ki je zelo dobre kakovosti. Letošnja proizvodnja krompirja se ceni na 930.000 vagonov, od tega bo 40.000 vagonov prodano v tujino. Poleg potreb vsakdanjega življenja je predvideno za rejo prašičev 414.000 vagonov, za sajenje v prihodnjem letu 157.000 vagonov, industrijska potreba za proizvodnjo špirita in škroba 94.000 vagonov. V tujino bo prodano poleg krompirja še okrog 500 vagonov škroba. Ker vlada veliko pomanjkanje železniških vagonov po vsej Evropi, bodo vse države, ki nameravajo kupiti krompir v Češkoslovaški Republiki, primorane dodati lastne železniške vagone.

Vrnjeni obisk

Konec grofa Montekrista

»Grof Montekrist« je pazljivo opazoval to grdo korakanje, se nasmehnil, lokavo pomežiknil poleg stoječim, ki so poslušali radio, in se napotil dalje, k reki.

Medtem je oddajnik končal »poslednje vesti«, nato pa je napovedovalec s povzdignjenim glasom bral članek »o zgodovinski prednosti nemške rase« in »o novem redu«, ki bo z njim ta prednostna rasa osrečila svet.

— Zatorej, — je grmel napovedovalec, — mora vsak nepristranski človek razumeti, da prinaša junaška in nepremagljiva nemška vojska na svojih bajonetih...

Bržčas je napovedovalec na tem mestu nameraval presenetiti poslušalce, zakaj namesto da bi jih razveselil in tukaj povedal, kaj »prinaša nemška vojska na svojih bajonetih«, je utihnil. Namesto napovedovalčevega glasu se je iz oddajnika slišal nek ropot in nekakšno ploskanje z rokami. Nato je nekdo glasno zaklical:

— Državljani, trenutek potrpljenja! S stražo sem že gotov; zdaj moram temu govorniku primazati nekaj zaušnic, nato pa bom nadaljeval z oddajo!

Zdaj so se že bolj jasno razločevali zvoki klofut; zadnje so morale biti posebno tehtne, sodeč po odmevu in poonemoglem vpitju napovedovalca.

Nato je Miškin, — bil je namreč on, — nagovoril presenečene poslušalce s kratkim, toda jedrnatim govorom:

— Dragi državljani! Sporočam vam pozdrav od sovjetskih oblastev in Rdeče vojske, čeprav me niso zato pooblastili. Ne verujte Nemcem! Lažejo kot psi, omrežiti vas hočejo s pomočjo napovedovalca, ki se jim je prodal. Jaz sem vaš rojak in vam lahko sporočim resnična vojna dejstva, ker sem vse videl s svojimi očmi. Rdeča vojska ni uničena, temveč bije Frice, da je grdo. Drago bodo Nemc plačali svoje napredovanje. Ni treba, da se pokorite ukazom župana in njegove sodrge. Vsi bodo v kratkem končali.

Ko je »ruska policija« in nekaj nemških vojakov priteklo v radijski študij, je bilo že prepozno. Zvezani napovedovalec je stokal v kotu. Bil je pošteno zbit in prišel je ob nekoliko zob. Straža je bila mrtva, o Miškinu pa ni bilo sledu... Pred odhodom je »Grof Montekrist« razbil mikrofon na drobne koščke, da bi ga Nemci ne mogli več uporabljati, na mizi pa je pustil tole pisanje:

— Parasiti, ne varajte naroda! Opozarjam, da bom napovedovalce bil brez milosti. Smrt nemškim okupatorjem! — Grof Montekrist.

Ko so Trubnikovu povedali, kaj se je zgodilo v radijskem študiju, se je silno ustrašil. Navzočnost »grofa Montekrista« v mestu ni napovedovala za Trubnikova nič dobrega. Dobro si je zapomnil »grofov« značaj in sklepal je, da se ni kar tako vrnil v mesto. Miškinova vrnitev je napovedovala same neprijetnosti za Trubnikova.

Postal je še bolj oprezen, kakor je bil do sedaj.

Na ulico se je pokazal samo v spremstvu treh policajev, ponoči sploh ni šel ven, pred hišo pa je ojačil stražo. Župan ni bil vesel svoje usode. Ni bil prepričan o jutrišnjem dnevu in o trdnosti svojega položaja. Meščani so ga molče, toda občutno prezirali. Večkrat je v pogledih ljudi bral takšno zaničevanje in sovraštvo proti sebi, da ga je hipoma oblil mrzel pot. Nemci so imeli sleherni dan nove in nove zahteve, tudi niso skrivali zaničevanja do Trubnikova.

V mestu pa je delovala neka podtalna skupina, ki je niso mogli odkriti kljub vsem ukrepom. Ta skupina je prizadejala mnogo skrbi Trubnikovu in nemškim oblastem.

To in druga dejstva, ki so pričala o naraščanju nezadovoljstva med prebivalstvom, so Nemce vznemirila.

Nekoč je nemški poveljnik poklical k sebi Trubnikova in mu rekel s prijaznim nasmehom:

Kaj mislite, gospod župan, ali bi ne bilo dobro, ako bi nekaj ukrenili.. hm — da bi na nekak način — hm — organizirali prijateljstvo med prebivalstvom in nemškim poveljstvom. To bi bila — hm — nova poteza naše politike... Saj me razumete, gospod Trubnikov?

»Že davno bi moral to storiti!« bi bilo skoro ušlo Trubnikovu iz ust, toda prevočasno se je vzdržal in vprašal:

— Kako to misli gospod poveljnik?

— No, recimo, da bi popravili tisto veliko cerkev, ki jo je porušila bomba. To bodo napravili s svojimi rokami naši nemški vojaki. To bodo naredili hitro, lepo in.. z ljubeznijo. Nato bi povabili ruskega duhovnika, da bi v tej cerkvi opravil, kako se že to pravi po rusko..

— Veliko zahvalno molitev. — je rekel Trubnikov, ki je z zanimanjem poslušal poveljnika.

— Da, to sem mislil: veliko zahvalno molitev. Prebivalstvo naj vidi, da nemško poveljstvo skrbi za vero.

Naslednjega dne je posebej naročena tehnična četa začela popravljati cerkev. In zares. Nemci so jo popravili prav hitro. Zdaj je bilo treba hitro najti duhovnika. Tu pa so nastale nepričakovane ovire. Kakor so dognali, sta dva mestna duhovnika zapustila mesto in šla na vzhod pred prihodom Nemcev in nikogar ni bilo, ki bi opravljal službo božjo. In zaradi take malenkosti bi morala vsa stvar pasti v vodo. Na očitanje in zmerjanje komandanta je Trubnikov samo nemočno razprl roke in nekaj zajecljal o »revščini duhovskih kadrov«.

Položaj je bil videti brezupen, tedaj pa je prišlo iz sosednega rajona obvestilo, da so našli duhovnika. V taborišču za vojne ujetnike, v katerem so pod imenom vojnih ujetnikov držali priprte civilne državljane, je bil eden izmed dveh enskih duhovnikov, oče Evtihij. Svojčas se je bil zares umaknil proti vzhodu, po naključju pa je bil obkoljen in vtaknili so ga v taborišče.

Proti večeru naslednjega dne so ga v spremstvu straže pripeljali v Ensk. Bil je to star, uvel človeček z rjavo bradico in prestrašenim obrazom.

Poveljnik je pojasnil duhovniku, kaj zahtevajo od njega.

Ta je stal tam s povešenim pogledom in se zamislil.

— Čemu molčite? — je nejevoljno vprašal poveljnik. — Vi ste ruski duhovnik in vaša skrb mora biti, da bo prebivalstvo molilo svojega boga. Morda pa ne marate moliti? Saj to je vendar vaša prva dolžnost...

Za molitev sem vedno pripravljen, — je naposled tiho odgovoril duhovnik.

Čez dva dni so se obveščeni prebivalci mesta zbrali v cerkvi. V cerkvenem pridvoru se je »zaradi reda« postavila četa nemških vojakov z avtomatičnim orožjem. Nemci niso razumeli niti besede, vendar so z zanimanjem opazovali, kaj se dogaja.

V mašniški obleki, ki so mu jo v vsej naglici sešili iz temne topovske prevleke na ukaz poveljnika, in z belim iz smrekovega lesa izrezanim križem, je duhovnik začel službo božjo.

»Grof Montekrist« je prišel v cerkev nekoliko pozneje. Dostojanstveno je korakal mimo nemških vojakov, ki so se bili razvrstili v preddvoru. Ko je šel mimo njih, jih je gledal z viška navzdol, kakor da je to njemu v čast postavljena straža. Nato se je preril v cerkev, kjer je ugledal Trubnikova, ki je v spoštljivi drži stal za poveljnikovim hrbtom.

— Pridi tvoje kraljestvo, — se je razlegel izpred oltarja trepetajoči tenorček očeta Evtihija.

»Grof Montekrist« se je tesno približal Trubnikovu in mu s poudarkom zašepetal v uho:

»Trepečeš, mrha! Vso ječo si osramotil! Samo črhni in po tebi ne bo ostalo niti mokrega mesta!

Trubnikov je čudno zahlipal in odločno odkimal z glavo, hoteč povedati, da ne misli »črhniti« in da naj bo »grof« popolnoma miren. Nato je nakremžil drgetajoče ustnice, kar naj bi bil vesel nasmeh, ker je našel prijatelja, ter prožil Miškinu roko.

Toda »grof« mu ni dal roke.

Ko je duhovnik opravil molitev, je začel pridigati. V nabiti cerkvi je bil zrak silno zatohel. Poveljnik si je otiral potno čelo s svilenim robcem. Bil je vesel, ker se je vršilo vse tako dostojno in večano in da se je nabralo toliko ljudi. Služba božja je bila očiten uspeh. Zatohli zrak v cerkvi je bil neznosen. Poveljnik je namignil Trubnikovu, naj ostane v cerkvi in pazi na red, nato je šel iz cerkve.

Duhovnik si je odkašljal. V cerkvi je zavladala napeta tišina. Nemški vojaki so radovedno pogledovali skozi na stežaj odprta vrata.

Duhovnik si je obrisal od razburjenja in zatohlice mokro čelo in začel pridigati.

Bratje in sestre v Kristu, — je tiho izpregovoril in v očeh so se mu zalesketale solze. — Nerazumljiva so pota Gospodova in velika je milost Vsevišnjega, toda čistih rok mora biti, kdor zida božji hram... Zakaj Gospod ne bo sprejel prisege nevernikov in daritve iz okrvavljenih rok. Modre so besede iz starih časov: »Ne verujte Danajcem, prinašajočim darove...«

Duhovnik je utihnil in težko dihal. Od razburjenja je komaj mogel govoriti. V cerkvi je zašuštelo. Nekje v kotu je zaihtela ženska, sosedje pa so jo utišili in zopet je bilo tiho.

— Pravoslavni verniki, — je vrovič začel oče Evtihij. — Resnična vera ni v tem, da se priklanjaš v cerkvi, ki jo je vzpostavil naš sovražnik z zahrbtnim namenom. Božjega strahu ne bomo izpričali s tem, da vtaknemo tilnik v jarem brez odpora kakor živina. Ne pokorite se nemškim psom, bratje, ne izdajajte ruske zemlje zanesite se na našo hrabro vojsko, na naš narod, ki ne mara nemškega jarma... Gospod bog našega odrešenja, ozri se z milostjo in dobrotljivostjo na svoje ponižne hlapce in pomagaj nam v odporu naših sovražnikov, ki nas hočejo pogubiti in uničiti naše svetinje! Molimo Gospoda, da obvaruje našo zemljo pred pogubonosno zalego nemško! Molimo za zmago in srečo ruske vojske. Amen!

— Amen! — je zašumelo v cerkvi. — Amen!

»Grof Montekrist« je presenečen strmel v duhovnika. Nato se je ozrl okrog po cerkvi in videl, kako so ljudje tiho jokali, kako so jim tekle solze iz oči, kako so njih izmučeni obrazi sijali od upanja. Ogledal se je še bolj pazljivo in srce ga je zabolelo od bolesti. Vzljubil je te svoje rojake, ki se jim je poznalo trpljenje na obrazih.

In morda je »grof Montekrist« zdaj prvič v življenju zajokal. Jokal je kakor otroci, ne da bi si brisal solze, brezupno je ihtel in se usekoval. Jokal je zaradi tega, ker ga je prešinilo jasno in bridko spoznanje: vse, kar je doslej počenjal in s čimer se je ponašal, je bilo popolnoma zgrešeno. Ni bilo mogoče, da bi še nadalje živel sam zase kakor volk temveč treba je bilo iti na Nemca skupaj z vsemi, postaviti se v vrsto s tovariši. V globini svoje duše se je doslej vedno ponašal s seboj in ponosno si je delaj: »Orel«. Zdaj pa je ostro občutil nesmiselnost svoje drznosti in slabost svoje osamljenosti. Nenadoma mu je prišlo na misel, da je v svoji osamljenosti prej podoben zavrženemu mlademu vranu kakor pa orlu:

...Nemila je usoda vrana mladega,
ki ga je veter vrgel s strehe...

pesmi, ki jo je nekoč nekje bral. Šepetal si je te besede, ki so bile zanj v hipu spoznanja čudovito in silno pomembne. In tedaj je naglo šel iz cerkve.

V preddvoru je zopet videl tam stoječe nemške vojake z avtomatskim orožjem. »Grof Montekrist« je obstal in nenadoma ga je obšla neka nagonska zavest, da je opustil nekaj važnega, nujno potrebnega in da ne sme od tod, dokler tega ne izvrši.

Vrnil se je v cerkev, stopil k Trubnikovu, ki je s posinelim obrazom stal sredi množice, ki se ni hotela raziti in je molče gledala na »župana«; Miškin ga je prijel za roko.

— Poslušaj, — je izpregovoril »grof« s takšnim glasom, da je Trubnikovu kri zastala po žilah: — nemškega poveljnika ni bilo tu, ko je govoril ta duhovnik. Ti... pa si bil tu. Ti si vse slišal! Zdaj pa vedi.. če.. če se temu človeku samo las na glavi skrivi, tebi ne bo življenja, pred menoj se ne skriješ, ne zbežiš!

Med tem ko je Miškin govoril te besede, mu je kri stopnjema silila v lica, v čelo, v obraz. Tresel se je po vsem telesu, a se tega ni zavedal. Z nadčloveško močjo je stiskal Trubnikove roke, s strašnim pogledom pa je tako rekoč prebadal Trubnikova.

Trubnikov je drevenel od groze, gledal z ostekleneli mi očmi »grofa Montekrista« in nesmiselno ponavljal, ne da bi slišal svoj glas:

— Rešim ga.. rešim.. rešim..

Ob svitu je grof Montekrist« zapustil mesto. Sam ni vedel, kam bi šel in kako bi se povezal s partizanskim odredom, bil pa je prepričan, da ga bo prej ali pozneje našel in se mu pridružil.

Iz otroških let je dobro poznal vso okolico, vse stranske in glavne deželne poti svoje rodne pokrajine.

Prvi dan je »grof« prehodil trideset kilometrov, zvečer pa se je ustavil v neki vasici, da bi prenočil. Od žensk, ki so ostale v vasi, ni mogel dobiti nobenih podatkov, kje naj išče partizane. Na njegova oprezna vprašanja so ženske uporno molčale ali pa ga kratko zavračale. Videti je bilo, da mu ne zaupajo in da ne bo nič zvedel od njih.

— Ne zaupate mi! — je dejal »grof« ženskam in vzdihnil. — Ali ne vidite, prismode, kakšnega človeka imate pred seboj.. Morda mislite, da hočem vedeti, da bi povedal Fricem?

— Nikar se ne jezi, sinko, — ga je zavrnila neka stara ženica. — Nič ne vemo, nič nismo videli. — Da smo prismode, utegne biti res. In sploh smo nevedno ljudstvo.

Ženske so se smejale in se odstranile.

»Grof« je uvidel, da ne bo od njih zvedel nič pametnega. Tedaj je sklenil, da bo izprašal kakšnega starčka. V bližini je naletel na nekega stoletnega deda. Prijazno mu je postregel s tobakom in sedel na bruno poleg njega.

— No, kako je, očka, — je vprašal, — sinovi so kajpak na fronti? Ostali ste sami?

— Imam snahe, — je kratko odgovoril ded in se tako izognil vprašanju o sinovih.

— Kje pa so sinovi? — je vztrajal »grof«. — V vojski ali še kje?

Ded je pomežiknil z očmi, si pazljivo ogledal »grofa«, malo pomislil in odgovoril:

— Saj veš kje! V poštnih skrinjicah...

— Kje? — fe je začudil »grof«.

— V poštnih skrinjicah! — je ponovil starec. — Nikolaj je bil v poštni skrinjici številka 5562, Sergej v skrinjici številka 5678, Ivan pa v skrinjici 4126. Tako so ti raztreseni po številkah. Pa ne samo moji sinovi, tako je v vsem kolhozu. Odkar pa je Nemec vdrl v naše kraje, nimaš kam pisati več.

— Ni kam pisati, številke pa pomniš, — mu je pomežiknil »grof«. — Za vsak slučaj, kajpak.

Ded je še enkrat ošvrknil grofa z ostrim, pazljivim pogledom in mirno rekel:

— Nič za to, — številka ni konj, ovsa ne prosi. Čemu bi jo pozabil! Morda še prav pride .. Naša stvar je zamotana. V politiki se ne spoznamo, mi ne vemo: kaj, kako, čemu. Kdo bi vedel? Morda pride še prav..

Pogovor se je nekoliko razpredel. »Grof« je govoril nekaj časa o vremenu, o Fricih, o zemlji in drugih rečeh, nato je pogovor diplomatično obrnil na partizane.

Kako so se Norvežani ušteli

Očividna se zdi škoda, ki jo delajo ptičjemu svetu njegovi grabljivi sorodniki. Pa ne samo ptičem, ampak tudi malim sesavcem ni prijetno živeti v krajih, koder šarijo budni in brzokrili zračni razbojniki, ki se bliskoma zakadé na svojo žrtev ter jo raztrgajo z ostrimi kremplji in kljunom.

Kaj more razen kvare prinesti ljudem kokošar, uničujoč ogromno količino jerebic, ki so po vsem videzu okusne njemu kakor tudi človeku, ali velika sova, ki gonobí zajce? Je li mogoče dvomiti o tem, da je tako za človeka kakor za ptice koristno uničevanje roparic? Pokazalo se je, da je treba resno videti in porazmisliti, preden s tem soglašamo.

Človek se v glavnem hrani s proizvodi svojega poljedelstva. Grabežljivke nikdar niso uničile človeških posevov, niso kvarile vrtov ali vinogradov, niso kljuvale ne višenj ne sliv. To delajo drugi operjenci in razni mali škodljivci — sesavci. Grabežljivke, ki pokončujejo jerebice in zajce, v nešteti količini iztrebljajo tudi te škodljivce.

Po točnih opažanjih so ropne ptice enega okrožja, iztrebivši 1965 sivih jerebic, obenem uničile 1189 človeku kvarljivih ptic iz rodu gavranov. Kanja, ki kdaj pa kdaj lovi celo zajce in se rada sladi z malimi ruševci ali jerebicami, se hrani zopet v poglavitnem z miši ter jih ugonobi do 8000 na leto. V želodcu 516 jastrebov je bilo najdenih 642 miši in podgan, a samo 4,7% človeku koristnih živali in ptic. Jastrebi, sove in mnoge druge roparice pogubijo letno na tisoče glodavcev — miši, poljskih podgan, akoprav hkrati s tem uničujejo i človeku koristno divjad.

Neznatna miška požre na leto okoli 3 kg žita. Vsaka miška skoti na leto okrog 25 mladičev. Poskusite izračunati, koliko prida človeku prinašajo ujede, ako vsaka od njih zatre 7 do 8 tisoč miši v letu. Videli boste, da vsaka taka ptica roparica prihrani človeku tisoče vagonov žita. Toda koristno delo ujed se ne omejuje na iz-

DR. ANTON DEBELJAK

trebljanje teh škodljivk. Pokazalo se je, da ujede utegnejo tu pa tam pridobivati celo tedaj, ako se v glavnem preživljajo z divjačino.

Na Norveškem je količina belih jerebic, katerim so stregle po življenju tudi ujede, sicer počasi, vendar občutno rasla. Videč, kako mnoge bele jerebice ne padajo za kosilo njim, ampak roparicam, so ljudje sklenili pripraviti za jerebice pogoje, pod katerimi bi se one mogle svobodno množiti. Ob koncu 19. stoletja se je pričelo pojačeno uničevanje grabežljivk. Zdelo se je jasno: če ne bo grabežljivk, se bo količina jerebic povečala in bo človek užival plodove svojega »modrega« ukrepa.

A kaj se je pripetilo potem? V začetku je, kakor so pričakovali, z urnim padanjem števila roparic naglo rasla količina jerebic. Vse do 1915 je bila njih količina jako velika in v posameznih letih je lov znašal do 450.000 glav.

A zatem je število belih jerebic jelo pojemati še hitreje, nego je dotlej raslo. Niti enkrat niso pobolne in slabe ptice, nosilce in slej na Norveškem dobivali nad širilce nalezljivih bolezni, so ujede ugonabljale brez posebne muke. Vpričo ujed se epizootija, živalska kuga, ni mogla širiti, in bele jerebice so se še dalje množile.

Iz tega seveda ne izhaja, da človeku kvarljivih ptic vobče ni. Pri vsem tem pa so v seznam škodljivih ptic neredko zanašali tudi take, ki človeku nemara več koristijo nego škodijo. Vse do danes obstoji med naravoslovci nesoglasje v tem vprašanju, tem bolj ker ptica, kvarna na enem kraju in pod enimi pogoji, utegne biti koristna v drugih okolnostih. Človek je upravičen, da se škodljivih živali brani na vse načine, ali dobro si je zapomniti nauk, ki so ga dobili Norvežani. Ta nam govori o nujnosti obzirnega in opreznega odnosa do ptičjih plemen, pa najsi se ta zde še tako škodljiva na prvi pogled. Mi še vedno ne poznamo zadosti dobro ptic, akotudi jih od pamtiveka izkoriščamo v razne namene.

Otok miru Kiče Indijancev

Pri besedi »Amerika« mislimo dandanes vse preveč na Severno Ameriko in tam zopet na Združene države, na njihove ogromne tovarne, silna polja in podzemne rudne zaklade, na bogastvo i. dr., pri tem pa pozabljamo, da ima Amerika še toliko težko dostopnih in malo poznanih krajev in toliko narodov, ki jih moderna civilizacija še ni obliznila in so ohranili svoj značaj in kolikor toliko tudi svojo neodvisnost. Mi namreč, ki smo doživeli vse grozote fašističnih okupacij, radi pozabljamo, da skoraj nikdar ni manjkalo narodov s fašističnimi težnjami, ki so za blagor svojega naroda, v imenu svojega vladarja ali celo v božjem imenu iztrebljali z največjo krutostjo in užitkom številne miroljubne narode. Med take okrutneže moramo prištevati posebno Špance, ki so po odkritju Amerike zavojevali velik del te dežele. Hrepenelj so v glavnem po zlatu in draguljih, ki so jih imeli nekateri indijanski narodi, živeči na višavjih, v resnici zelo mnogo. Pohlepu po zlatu pa se je pridružil še verski fanatizem. Ta pa je združen z južnjaško vročekrvnostjo uganjal po osvojenih deželah med mirnimi gorskimi indijanskimi prebivalci prave orgije. Ne samo, da so prebivalce oropali vsega dragocenega orožja, nakitja in drugega, ampak oropali so jih tudi življenja. Uničevanje je bilo tako popolno, da so bile iztrebljene cele velike dežele, da so izginila cvetoča mesta in sta pragozd in džungla pokrila nekdanja bivališča Indijancev. Velika, iz rezanega kamenja in svojevrstno okrašena mesta leže še danes sredi divjih pragozdov in učenjaki si belijo glave, kako naj si tolmačijo čudovite rezbarije in nešteta znamenja. Laže je bilo odkriti in razumeti egipčanska znamenja, hieroglife, ki so jih Egipčani uporabljali pred več tisoč leti za izražanje svojih misli, kakor znamenja Indijancev v Srednji Ameriki, ki so jih Španci zatrli komaj pred štiri sto leti. Ti civilizirani razbojniki so svoje delo res temeljito izvršili in njihovo razdiralno delo se razteza od Mehike v Severni Ameriki, preko dolge Srednje Amerike pa globoko doli v Zapadni del Južne Amerike. Povsod v gozdovih in na gorah so razvaline čudnih, a občudovanja vzbujajočih mest, ki pričajo o visoki kulturi narodov, ki so izginili. Njihovi potomci so danes molčeči in zakrknjeni.

En del Maja Indijancev se je rešil pred grabežljivimi Španci, ki so prinašali s seboj samo krst in smrt, na visoke planote v republiki Guatemala. V tem zavetju gora, prepadov in silnih kanjonov na gorski planoti, visoki okoli 2700 m, prebiva pleme Kiče Indijancev. Ne španski osvajalec, ne navdušeni pater, ki je spremljal zlata željne horde, jih ni mogel spokoriti. Od tedaj ko so se iz plodnejših nižin umaknili morilcem, žive ti Indijanci, nekoliko tisoč po številu, v višavju svoje mirno življenje. V svoji mogočni gorski domovini imajo samo enega sovražnika, ki od časa do časa zahteva svoje žrtve; to je ognjenik, ki ob izbruhu vrže take množine vulkanskega pepela, da uniči daleč naokoli premnogo nasadov, pa tudi človeških življenj. Toda človek se bolj boji hudobnega človeka, kakor najhujših naravnih sil. Kakor povsod ob vulkanih, tako se tudi tu v Guatemalskem višavju Indijanec ne umakne. Ko minejo izbruhi, se izkoplje iz svojih skrivališč; deževje, toplota in vulkanski pepel pa dajo zopet plodne koščke zemlje za nujno potrebno koruzo.

Tiho in mirno, skromno in zadovoljno je stoletja preživel Kiče Indijanec na svojem višavju. Dandanes so pa tudi v to deželo vdrli tujci in ostrmeli, ko so videli, kako srečno in mirno živi človek, ki ga ne izkorišča zlata željni kapitalist.

PAVLE KUNAVER

V deželi Kiče Indijancev rastejo neke posebne orhideje, imenovane »Bele nune«. Šopek takih cvetic bi v ameriškem velemestu veljal do 20 dolarjev, tu pa jih Indijanec ponuja belcu z njemu lastno prezirljivostjo in ponosom za 50 centov. Toda za čudo, ni srečen, če jih takoj dobi! Ljubše mu je, da more brez besed vztrajati, zamišljeno zroč v višave pred hotelom, kjer končno dobi za šopek le 15 centov. Če bi takoj dobil zahtevano vsoto, mnogokrat ne bi vedel, kaj naj ves dan dela. 15 centov pa je zanj zadosti, da ostane sit in zdrav in srečen bolj kakor z dolarji, težko obloženi tujec. Med Kiče Indijanci ni človeka, ki bi umrl na srčni kapi, pokvarjenih želodcev ni, strtih živcev ne poznajo. Skrbi za najmanj trikratno izdatno dnevno hrano nimajo. Kadar se Indijanec najé, se najé tako, da je dolgo sit. Če je lačen, si pritegne pas in se uleže lačen spat srečen in vesel, ker ve, da ga narava ne bo zapustila in mu bo kmalu zopet pognila mizo.

Glavni kraj tega indijanskega plemena je Čičikastenango; tam se tudi zbirajo k svojim številnim praznikom in sejmom. Glasnim Amerikancem zastane naravnost sapa, kadar obiščejo te sejme. Do 5000 Indijancev se tu preriva, prodaja in kupuje, ne da bi dali skoraj glas od sebe! Njihovi temni obrazi z orlovskim nosom so mirni kakor granit. Tudi njim gre za najnižjo oziroma najvišjo ceno, ko kupčujejo. Kupec nekaj tiho zagodrnja, prodajalec pa zmigne z levo obrvjo. Odgovor: zmig z ramo. Nerazumljiv tih glas; zmig z očmi, z drugo obrvjo. Z očmi vpraša kupec svojo zraven čepečo ženo. Nerazumljiv zmig ali glas. Brez besed je nazadnje sporazum dosežen, kupčija sklenjena. Ponosno odhaja svobodni Indijanec, tujec pa strmi za njim in ne ve, kaj bi bolj občudoval: železne živce teh primitivnih ljudi, ali njihovo ponosno, pa vendar tako naravno vedenje.

Kiče Indijanec je neodvisen; kar potrebuje, to si izdela sam ali si prisluži toliko, da si kupi potrebščine, ki so sila skromne. Običajno si sam izdela obleko, ki komaj pokriva telo; obutve in pokrivala ne pozna. V glavnem živi od koruze, ki mu je še toliko ostane, da jo proda v mestu, kjer dobi nekoliko začimb, soli in po potrebi nekoliko rogoznic in kako preprogo, ki mu krasi stanovanje in nudi ležišče.

Kiče Indijanec je sicer krščen, toda še vedno ni pozabil na stare bogove. Zato praznuje poleg krščanskih praznikov tudi tiste, ki so jih praznovali že njihovi pradedje, Maja Indijanci. Te dneve praznujejo s prastarimi plesi, ki jih strastno, a brez hrupa plešejo cele tedne. Da pa lahko krijejo stroške za vse zabave, prinašajo s seboj na hrbtu mogočno butaro trdih drv, ki jih tudi močan belec niti ne dvigne. Ali pa prinašajo na svojih silnih plečih silovito visoko naložene lonce in drugo glinasto robo, ki so jo v ta namen žgali vse leto. Po končanih praznikih se spet vračajo na svoje samotne domove med silnimi gorami, nad katerimi se razprostira nepopisno modro tropsko nebo. Kdor jih do dna spozna, jih zavida za njihovo tiho srečo in globoko povezanost z veličastno naravo njihove domovine.

V slovenščini je izšla knjiga »Kapitalizem in delavski pokret«. Knjigo je napisal tov. Ivan Bukovec-Vojmir.

Nazorno je zajel celotno snov delavskega gibanja od prvih početkov pa do današnjega dne.

Knjiga je zelo zanimiva. Naroča se pri Ljudski založbi, Trst, Casa Portuale, in pri odborih naših sindikalnih organizacij.

52.000 gliv, l. 1918 pa samo — 934. Presenečeni spričo nepričakovanega in skrivnostnega izida so raziskovalci marljivo proučili vzroke pogibeli belih jerebic. Pokazalo se je, da ptice trpé za jako razširjenimi boleznimi.

Toda kaka zveza je med uničenjem ujed in kužnimi obolenji belih jerebic? Učenjaki so čvrsto dognali to zvezo. Ujede so za jerebice do nekod bolničarji, sposobni, da okrajšajo epidemijo. Zdravo, okretno jerebico ni lahko ujeti niti krilatemu razbojniku. A

NEKAJ ZANIMIVIH POGLEDOV

Zobje iz porcelana

Po neki statistiki je znašala produkcija zob iz porcelana tik pred drugo svetovno vojno 700 milijonov zob proti 121 milijonom leta 1914. Zanimivo je pri tem dejstvo, da se izdela za 20% več levih zob ko desnih.

*

Volna

Ovčja volna nima dandanes več tistega pomena za oblačilno industrijo, kakor jo je imela v starih časih. Bombaž je volno prekosil. Kratek pregled naj pojasni izdelovanje tekstilnih vlaken. Vsako leto se pridela 6 milijonov ton bombaža, 1 milijon 400.000 ton ovčje volne, 670.000 ton konoplja, 570.000 ton lanu, 130.000 ton umetne in 46.000 ton naravne svile, torej bombaža je štirikrat več ko ovčje volne.

*

Noj

Kolikokrat smo brali in slišali, da vtakne noj glavo v pesek, ko čuti, da ga preganjajo. Tako neinteligenten, da ne rečemo neumen pa noj le ni. Glavo mu je vtaknil v pesek rimski pisatelj Plinij (23-79) v svojih potopisih. Plinij je sploh rad pretiraval. Saj poroča, da zmrznejo severjanom v zelo hudi zimi besede, kakor hitro zapuste gorka usta.

*

Tobak brez nikotina

Po mnogokratni izberi je uspelo že mnogim zavodom za rastlinoslovje vzgojiti več vrst tobaka, ki ima prav malo nikotina, oziroma, ki ga nima nič več. To je važno zaradi tega, ker bi izgubil tobak svoj aroma, če bi se mu nikotin pozneje odtegnil.

*

Severna Sibirija

Površina Severne Sibirije, zamrzla že tisočletja, se razteza na prostoru 7 milijonov km_2 (kakor cela Evropa ali tretlina ruske države). Južna meja teče od Belega morja do Tihega oceana. Nekaj metrov pod površino se že začenja večno zamrzla plast in sega tudi do globine 120 m. V tej plasti se dobe še vedno trupla mamutov, predpotopnih slonov.

*

Ne rešene uganke

Med Južno Ameriko (Chile) in Novo Zelandijo leži v Tihem oceanu Velikonočni otok. Odkril ga je holandski admiral Roggeveen za veliko noč 1722. Na otoku je vse polno orjaških do 11 metrov visokih iz skalnatih kamenite glave, se ne ve. Na otoku ognjeniških sten izklesanih kipov. Čemu so služili, kaj predstavljajo te so našli tudi tablice s primitivnimi slikami, s pisavo, ki je učenjaki doslej še niso utegnili razbrati.

*

Dežela — brez žensk

Otok Južna Georgija (4075 km_2) leži vzhodno od skrajnega dela Južne Amerike. Tu je važna postaja za kitolovce. Nekaj hiš, nekaj barak, lesena cerkev, najbolj južna na svetu. Na otoku žive samo moški. V lesenem kinu je predvajal film ples pariških plesalk, ki je grozovito razburil gledalce.

O mejah rašče pri živalih in rastlinah

Rastline dosežejo večjo velikost ko živali. Mamutsko drevo doseže 120 m, evkalipti do 152 m, medtem ko znaša dolgost kitov kvečjemu 30 m. Vodne živali, ki rabijo sile za plavanje, so večje ko pozemeljske in zračne živali. Kitova teža presega 100.000 kg, slon ima kvečjemu 6000 kg. Med členarji postane morski rak 55 cm in inozemski hrošč pa le 14 cm dolg. Ker zahteva letanje posebnih sil, niso zmožni letanja največji med ptiči (noj, pingvin in dronte). V mrzlem podnebju dosežejo živali večjo velikost kot v gorkem.

*

Knjiga o bolhah

Malokomu je znano, da je izšla v Frankobrodu l. 1768. knjiga: »Juridična razprava o bolhah (de pulicibus)«. Kot pisec je zaznamovan nemški pesnik Goethe. Ali je to razpravo Goete res spisal, še ni gotovo. Mogoče se je hotel kak dovtipnež ponorčevati.

*

Mamut

O tem prazgodovinskem slonu poroča Tolmahov svoje zadnje ugotovitve. Ta slon je živel v velikanskih čredah v Sibiriji. Zakaj je izumrl? Sibirija se od tedaj ni bistveno izpremenila, rastlin je bilo dovolj. Popolnoma je izključeno, da bi ga bila iztrebila kaka katastrofa, še manj pa pračlovek s svojim preprostim orožjem. Tolmahov izključuje zunanje vzroke in ugotavlja, da se je bil mamut tako specializiral, da je za tem umrl. Saj sta mu postala čekana zaradi krivine navzgor popolnoma neuporabna.

MIČE NU VANE

V. — Duobr dan, Miče! Keku je kej?

M. — Oštja te meči! Še uprašeš, keku je kej! Če nesm krepnu med uojsko, buom pej zdej! Šišo so zažgali fašiste lani, pulje pe letos sunce »sobode«. In uoben hudič ne plača neč. Videš, kešen liberacjon smo dučakale!

V. — Ma vm je bulše, ke ste bliže mesti. U Trste se lehku usej mleko pruda, če ni druzga prdelka.

M. — Oštja še mleku! Muoja ščj neče več nuosit mleku pu šišeh. Jo babe preveč šinfejo, de stave nuoter vuodu. Ke sm jest kriu, če so krave žejne?! Paša je pužgana, krme ni! Al nej žre žvina kamne? Prej taka suša, zdej pej tak deš. Kokr de b' ga Unra lifrala: prej neč, zdej preveč. Za uobejst te se je, te rečem!

V. — Če se že češ, te buom pa pusuodu štrek. Glih zdej gren u Trst u vija Milano h Udovči kupet ga. Samo nažajfet ga boš muorou sam.

M. — Porko svedr! Nesi ga u Nirenberk! Muorda ga buodo Nemci nuceli za obejst Šahta, Papna in tistga tiča od Friča. Nemci so špecjalisti za uobejšat, bul kut angloamerikane. Mene ne gre u glavo, de neso useh ubesli.

V. — Znaš, tu je zetu, ke se bujijo Nemcou! —

M. — Kej se te blede?

V. — Bujijo se sudniki, de b'jeh ti čez dvajsti let ne pustauli na glih tisto kluop u Nirenberki, kjer je sedu cvet nemških gunovetou.

M. — Oštja, ma ne zastuopm, kej mislš.

V. — Kej se slep! Kulko fašistou pa ste zaprle u Trste? Zaprli so Angleži same take, ke jeh bi muorali det u špitau za mataste. Jest sem biu pr sanitetskumpaniji in neki vem! Te, ke su jh djeli u pržon, so duševnu defjektni, tu se prave, jem manka ano kuolce. Sej si vidu, de med nimi ni blo nubenga študirenga. Dr. Vedusi, dr. Pagnini, no, druzi taki so se zmazali ven. Videš, prvi, ke sedijo, so ble za fašizem jalavi samci, druzi, ke se grejejo na sunce, so pej breje samice—stenice. Ino u dvajset leteh jeh buo spjet lehko tulko de nes buo hudič jemau, če ne buomo nanje špriceli »flita« spruote.

M. — Orko, pametnu govariš! Ino že ke smuo pr strupe, ki ga je oštja uzeu Gerink, de je zbežou viselcam, če je muorou jest s kartuonasto žlico?

V. — Ha, ha Miče, str rataš! Kupse očale in ku jemaš kej za miselt, dense jeh ne ne nus, ma na teme, pej buoš use jasno vidu. Oštja, kaj nise kapiru, kdu jema dabiček od vuojske?! Tiste, ke je zaslužu miljarde s kanuonemi, buo ja jemu še tulko soudou, de buo kupu reveži Geringi no malo strupa, če me je že ta napelau uado na mline njegoveh fabrk. Zdej pej dense očale na teme, pej buoš vidu, kašne kauke frfatajo nad tisteme lehami bres guspudarja, kjer je kej duobre piče.

M. — Ti be mogo jet za duohtarja, Vane, ke te neč ne uojde.

V. — Viš, tu je pej teku: vi Bezoucl, Uopenci, Gropajci inu druzi, ke stajite bliže Trste, huodete u čine past uoči, mi pej zvečer ukuol agnišča beremo časneke ino debatiramo. Viš, jez sem že taku brihten pastau, de lehku berem tudi tisto, ke je met rigami.

M. — Kej me mislš držat pr frake! Tulko pej že berem, de vem, de med rigemi ni neč natiskanu. Oštja, de ja!

V. — Ma te nesem že rijeku, de dense očale na teme! Preci buoš zastuopo, če te pavem, de kdur čita usak dan, kej se dagaja dama in pa svete, ta buo tude znou na primer, de če dva nasprotna — dneunika ke sta aba napisala: »letalonosiuka Rusevelt je pršla na maneure u Sredozemsko murje« de eden ni tu napisat, ma druge ni smju napisat de letalonosiuka je pršla »strašet Jegipčane inu Jugoslovane in dajat patuho Grken ino Turken«.

M. — Zdej se me je pusveflo! Zdej se spounem, de je pisalo o Drdranelih, kjer držijo Turke nazaj Črno murje.

V. — Kej pej, Angleže ne bi redi vidli, de b'jem Ruse umazali njah murje; bi jemeli preveč špez s farbanjem ino čiščenjem svojih bark.

M. — Oštja te užgi! Orko kan de...

V. — Viš, že spjet kouneš, pej češ de b'te buh red jemu.

M. — Ma če se ne spunem sm ku kukuš k'jema pivido na jeziki. Ben pavej še kej.

V. — Ti se ku stare babe firtah: več ku vanj mječeš, več pažira, ke se luknje spruot vječaju. Ma zdej muoram pej res jet. Razen štreka jemam še druge uopraukе.

M. — Alora, zbugam Vane! Jeno ne pazabe na tuoj štrik navjezat kej navic z mjesta de jeh buoš pradajou pa Krase. Pej še mene pavej za ceno ke se buoš vračou domou.

V. — Buh te pažjegne, Miče!

OPICA - ČEVLJARČEK

in mali Miško

Mali Miško je tako dolgo hodil, da se mu je strgal čevelček. Potrkal je na vrata bližnje koče in vstopil.

A glej, čudo. Sredi sobe je v udobnem naslanjaču sedela velika opica in brala. Miško jo je pogumno vprašal: „Kaj je novega po svetu?“ „Mar zate ne pišejo časniki?“ ga je zavrnila. „Kaj mi pridiguješ; raje mi popravi čevelček.“

Opica je vzela kladivo in mu začela nabijati podplatek.

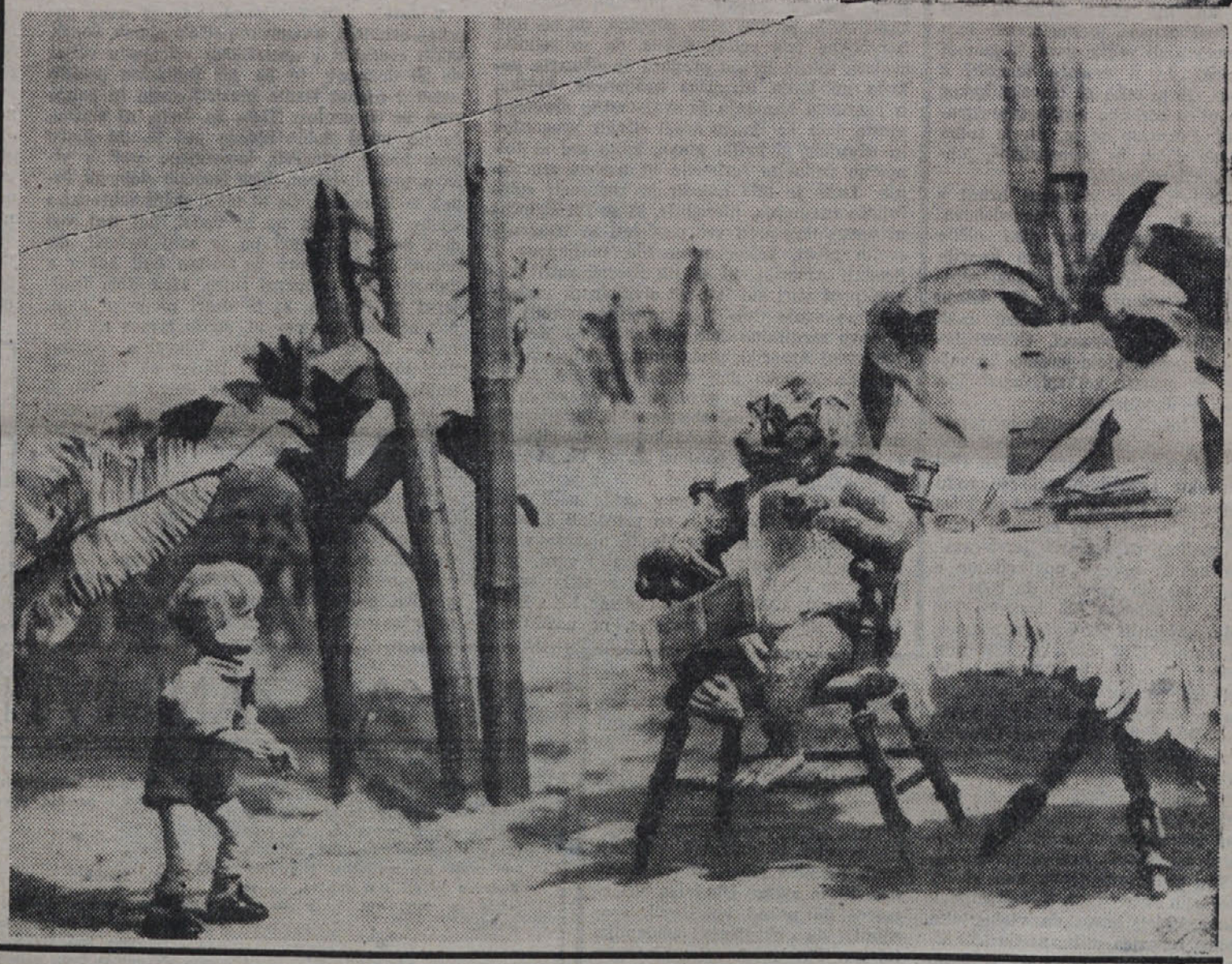

Ljudska modrost v pregovorih

Palica ima dva kraja

*

Pamet je boljša kot žamet

*

Par para išče

*

Pazi na besede ko pes na kost

*

Pečeni golobi ne lete nobenemu v usta

*

Pesem preganja človeku skrbi

*

Pes psa ne ugrizne

*

Petkrat meri, enkrat réži

Potujoči galebi

Fiziološki učenjak, ki proučuje izredne pojave narave in jih potem analizira in komentira, ni mogel kljub svoji učenosti do sedaj dati pojasnila o tako imenovani »zagonetki potujočega galeba«.

Nihče ni mogel do sedaj dognati, odkod jemlje potujoči galeb čudoviti čut orientacije in na kak način lahko en sam galeb, ki ga ločijo od drugih, preleti ogromne razdalje in se potem vrne zopet v svoje gnezdo. Učenjaki so skušali z vsemi mogočimi teorijami razložiti ta pojav, vendar so morali na koncu priznati, da je to pravi čudež. Brez dvoma je res, da poseduje galeb nekakšen mehanizem, ki ga vodi pri njegovih poletih.

Znani učenjak Tissandier je izjavil, da ima po njegovem mnenju galeb zelo občutljiv živčni center, ki mu služi za poznavanje najbolj lahnih izprememb, ki jih navadno zaznavajo barometer, termometer, higrometer ali pa elektroskop.

Učenjak Roser, ki odobrava to trditev, je mnenja, da čuti galeb že iz ogromne razdalje bližino svojega gnezda in da sledi temu čutu kot robot, katerega volja v tem trenutku preneha, ker prevlada samo ta izredni čut.

Poizkusite spustiti na primer galeba iz letala, ki leti zelo visoko in videli boste, da se galeb najprej spusti v nižino in šele potem bo usmeril svoj polet. Če pa izpustite galeba iz kletke, ki jo postavite na tla, se bo galeb najprej dvignil in bo šele potem, ko bo približno v isti črti s svojim gnezdom, začel leteti.

V obeh primerih pa bomo videli, da se bosta galeba ustavila na morskih valovih, ki sta jih oba iskala. Ko dosežeta enkrat to cono, bosta nevede zopet sledila izrednemu čutu, ki ju bo vodil v daljavo in zopet privedel nazaj. Ta izredni čut orientacije lahko motijo samo vremenske izpremembe, ki povzročijo valovanje morja in na ta način zakasnijo prenašanje tega čuta.

Ali bo mogla tehnika ustvariti kdaj kaj bolj popolnega kot je potujoči galeb?

Biti slovenske krvi bodi Slovencu ponos!« S temi besedami je v dobi narodnega prebujenja, pred več kakor sto leti, pesnik Bleiweisovih »Novic« Jovan Vesel-Koseski navduševal slovenske množice. Resda avtor, ki je bil kakor naša takratna inteligenca vobče, konservativno usmerjen, ni kazal našemu ljudstvu v vsem pravih, naprednih poti; a te njegove besede tudi dandanes niso izgubile svojega pomena. Še zmerom so času primerne in duha narodne zavednosti in narodnega ponosa.

Mi Slovenci dovolj pogosto srečujemo take ošabneže, ki zro z viška na nas ter zaničljivo govore o naši številčni majhnosti, češ, kaj boste vi, ki vas je komaj dva milijona. Žal se dobe često med nami — seveda samo redki — ljudje, ki jih to moti in včasih celo tako zbega, da se začno sramovati pripadnosti k svojemu narodu ter taje svoj rod, svoj ime, svoj jezik in vse, kar spada k dragocenim vrednotam narodnega bistva.

Tip takega narodnega izkoreninjenca nam je naslikal že v šestdesetih letih prejšnjega stoletja Janez Mencinger v svoji povesti »Vetrogončič«. To je tip plitvega izobraženca, ki obrača plašč po vetru in se, dasi slovenskih staršev otrok, navdušuje za tujo slavo in veličino. Takih ljudi, ki vse, kar je tujega, poveličujejo, a vse, kar je domače, slovensko, blatijo in zaničujejo, kajpada ne moremo šteti med zavedne narodnjake. Vendar pa je takšno pomanjkanje narodne zavednosti in ponosa večkrat tudi posledica neznanja.

Ko tedaj s ponosom mislimo na to, smo sinovi in hčere slovenskega naroda, se moramo vprašati tudi, zakaj smemo in moramo biti ponosni. Če bi hoteli našteti vse, zaradi česar nas ni treba biti sram, da smo Slovenci, bi ne bilo ne konca ne kraja naštevanja. Poleg junakov bojnih poljan, ki so v junaški narodno-osvobodilni vojni darovali življenje za svoje ljudstvo, za svojo domovino in njeno svobodo, lahko pokažemo svetu tudi junake duha, ki so vodili naše ljudstvo iz temè nevednosti v luč kulture. Dolga stoletja smo kljubovali tujemu pritisku in sredi preganjanja smo ohranili ne samo svojo prelepo zemljo, s katero se more meriti le malokatera pokrajina na svetu, ne le ohranili svoj materin jezik, ki ga po lepoti komajda dosega kateri koli izmèd jezikov, kar jih govoré otroci sveta, ne samo to; hkrati smo namreč zgradili tudi stavbo naše narodne kulture in v stoletjih ustvarili tako lepo, tako svetlo izročilo, da se danes lahko v marsičem merimo in kosamo z najnaprednejšimi narodi.

Da je res tako, o tem nam pričajo med drugim premnoge kulturne ustanove, izmed katerih si hočemo na tem mestu ogledati samo najvažnjše. Ena izmed najreprezentativnejših slovenskih narodnih in kulturnih ustanov je nedvomno

Akademija znanosti in umetnosti

Ustanovljena je bila pred osmimi leti, medtem ko so na primer Hrvati in Srbi imeli tako najvišjo narodno ustanovo že prej: Hrvatje Jugoslovansko Akademijo znanosti in umetnosti v Zagrebu, a Srbi Akademijo znanosti in umetnosti v Beogradu. Akademja ima namen, gojiti znanost in umetnost kot dve najvidnejši panogi narodnega napredka ter ju pospeševati doma in v tujini, da bo narod rasel ob njiju ter nas po tem poznal in cenil svet. Člani Akademije so najvidnejši predstavniki naše znanosti in umetnosti, ki so se odlikovali s svojim delom na tem ali onem področju. Med člani naše Akademije so na primer pesnik Oton Župančič, pisatelj F. S. Finžgar, slikar Matija Jama, arhitekt Jože Plečnik, slavist: Fran Kidrič, Fran Ramovš, Rajko Nachtigal in cela vrsta naših odličnih znanstvenikov, zgodovinarjev, pravnikov, matematikov, prirodoslovcev in drugih.

Kajpada ima naša Akademija že svoje predhodnike v raznih poskusih iz prejšnjih stoletij. Tako so se slovenski učenjaki že pred dve sto petdesetimi leti zbrali v okviru svoje, po romanskih zgledih ustanovljene akademije in slovenski kulturni delavci v drugi polovici osemnajstega stoletja so prav tako imeli svojo akademijo, ki so jo imenovali »academia operosorum«, kar se po slovensko pravi družba delovnih mož. Ta akademija je zlasti zaslužna za naš narodni preporod, saj je njeno dediščino prevzel pozneje tako imenovani Zolsov krog, ki je njen kulturni načrt ne le dopolnil, ampak v veliki meri tudi uresničil. Iz njega so namreč izšli možje kakor Anton Tomaž Linhart, Valentin Vodnik in Jernej Kopitar, s katerimi so zvezani začetki naše dramatike, našega pesništva in naše znanosti o jeziku.

KULTURA

Slovenske kulturne ustanove

Zato pa moramo biti tudi danes ponosni na svojo Akademijo znanosti in umetnosti v Ljubljani, zavedajoč se, da predstavlja

FRANCE VODNIK

središče in žarišče slovenske narodne in kulturne misli.

Prav tako kakor Akademija je reprezentativna narodne ustanova tudi

Slovensko vseučilišče

Z njim se je prvič zelo dvignil ugled in pomen slovenskega osrednjega mesta, Ljubljane, kajti mesto, ki ima vseučilišče, že samo zaradi tega spada v vrsto kulturno pomembnejših središč. Razen tega pa je treba poudariti še nekaj. Vseučilišče v Ljubljani namreč ni samo univerza poleg univerz, ampak je hkrati poleg Akademije najvišji kulturni dokument našega naroda. V njem ne moremo in ne smemo gledati samo najvišje znanstvene ustanove, marveč prav tako in vedno tudi osrednje idejno žarišče slovenske izobrazbe v najširšem smislu. Odkar ima Ljubljana vseučilišče, je šele v pravem pomenu besede postala dejansko kulturno središče našega naroda; zahteva po vseučilišču je eno izmed osnovnih zahtev našega narodnega programa od leta 1848. dalje.

Poleg splošnega pa ne smemo prezreti tudi praktičnega pomena tega našega najvišjega šolskega zavoda. V prejšnjih časih so morali slovenski abiturienti hoditi na tuje, večinoma nemške univerze, kjer se je marsikdo zaradi tega prav lahko odtujil svojemu narodu in ni spoznal njegovih potreb in teženj.

Nič manjšega pomena ni nadalje naše

Narodno gledališče

Njegovi začetki so stari sto petdeset let in več, čeprav je po osvobojenju nastopilo v njegovem razvoju novo obdobje. Sedaj imamo opero in dramo v Ljubljani, pomembnejša gledališča pa skoraj po vseh večjih mestih, tako v Mariboru, Celju, Kranju, na Jesenicah, v Trstu, in drugod, da manjših gledališč, brez katerega skorajda ni kraja ni Slovenskem, niti ne omenjamo. Mislim, da ni treba posebej poudarjati pomen, ki ga ima gledališče za vsak narod; brez njega bi bilo to, kar imenujemo narodovo kulturo, bistveno okrnjeno. Trditi moremo celo, da jezik kot izraz našega narodnega duha, čutenja in mišljenja ne pride nikjer tako do veljave kakor ravno v gledališču. Prava šola narodne zavednosti pa je gledališče tudi zaradi tega, ker se v njem uprizarjajo dela, ki niso le napisana v slovenskem jeziku, ampak so tudi zajeta iz našega domačega življenja, zgodovinskega in sodobnega. To občutimo dandanes tembolj, če pomislimo, da je bilo ljubljansko gledališče nekdaj večinoma nemško. Nemški igralci in nemška dela so imela prednost in le malokdaj se je slišala slovenska beseda. Toda odkar nas ne tlači več tujec, se je naše gledališče prepojilo z narodnim duhom. Z narodno-osvobodilno zmago se je slovensko gledališče še globlje zasidralo v našem ljudstvu, kateremu pomeni prav tako ogledalo slovenstva kakor človečnosti.

Pomembna narodna ustanova je tudi

Narodna galerija

ki smo jo prav tako dobili šele v polpretekli dobi. Za sedaj je nameščena v Ljubljani v poslopju Narodnega doma, od koder pa se bo morebiti že v bližnji bodočnosti preselila v lastni dom. V njej so zbrane umetnine naših najodličnejših slikarjev in kiparjev vseh dob in struj, tako da nam kakor nekakšna stalna umetnostna razstava kaže razvoj in rast naše upodabljajoče umetnosti.

(Konec prihodnjič)

Velik kulturni dogodek na Reki

Poslopje reškega gledališča

Reka, 20. oktobra.

Medtem ko so dopoldne s posvetitvijo mostovja čez Rječino odpadle krivične meje, ki so sedem in dvajset let umetno ločile Reko od Sušaka, so se zvečer slovesno odprla vrata narodnega gledališča tako hrvatskemu kakor tudi italijanskemu ljudstvu. Krasno poslopje, grajeno v stilu dobe ob prehodu iz prejšnjega v naše stoletje, je šele z zmagovitim zaključkom narodno-osvobodilne borbe dobilo svoj pravi pomen. Kajti italijanske fašistične oblasti niso na Reki niti dopuščale niti vzdrževale stalnega gledališkega ansambla, niti italijanskega, kamoli še hrvatskega.

V znamenju novega bratskega duha, ki ga je prinesla zmagovito zaključena borba jugoslovanskih narodov proti fašističnim osvojevalcem, se je na Reki osnovalo hrvatsko in italijansko gledališče, tako Drama kakor Opera. Za intendanta je bil imenovan dr. Gjuro Rošić, za direktorja opere slavni hrvatski dirigent Boris Papandopulo, za direktorja hrvatske drame mladi dramatik dr. Marko Fotez, za direktorja italijanske drame pa Tullio Fonda. Namestnik intendanta pa je Riccardo Moresco. Značilno je, da je poleg hrvatskih igralcev, pevcev in godbenikov in poleg umetnikov iz drugih federalnih edinic Jugoslavije našlo v reškem gledališču svoj delokrog poleg domačinov Italijanov tudi znatno število umetnikov iz najrazličnejših provinc Italije. Tako potrjuje tudi reško gledališče znova duhà bratstva in enakopravnosti vseh narodov, ki ga je jugoslovanskemu ljudstvu prinesla osvoboditev pod vodstvom maršala Tita.

O velikih in častnih nalogah novoodprtega reškega gledališča je zvečer pred slavnostno predstavo spregovoril intendant dr. Rošić, ki je poudarjal, da bodo in morajo biti odslej kulturne dobrine dostopne vsemu ljudstvu, k čemer bo v veliki meri pripomoglo vprav gledališče na Reki. V duhu bratstva obeh narodov, hrvatskega in italijanskega, bo odslej služil ta hram umetnosti dvigu in izpopolnitvi kulturne ravni prav tistega ljudstva, ki ga je doslej puščal fašistični in šovinistični bes v temi ter ga oropal sleherne udeležbe na kulturnih dobrinah.

Gunduličeva „Dubravka“

»Dubravka« spada med klasična dela hrvatsko-dalmatinske književnosti. Nastala je v začetku 17. stoletja. Njen avtor, Gjivo Franjin Gundulić, plemiški sin iz Dubrovnika se je rodil verjetno leta 1589., umrl pa l. 1638. »Dubravka« spada v sklop pastirskih iger, ki so nastajale v dobi renesanse v območju Sredozemlja ter ima — in ne samo za hrvatsko književnost! — vse večji pomen tako po svojem narodnem, ljudskem duhu, kakor tudi po strastni ljubezni do svobode, ki jo Gundulič v njej izpoveduje.

Vsebinsko je »Dubravka« kaj preprosta. Dejanja skoraj nima, veliko pa je njeno jezikovno bogastvo in velika je lepota v njenih verzih. Vsako leto praznujejo — to je jedro zgodbe v igri — pastirji v Dubravi praznik svobode in vsako leto se takrat poročita najlepši pastir in najlepša pastirica. Miljenko in Dubravka sta si namenjena, toda podkupljeni razsodniki do-

DR. VLADIMIR BARTOL

delijo lepo pastirico Dubravko grdemu starcu Grdanu. Bog Lero se zavoljo tega razsrdi ter izrazi svojo jezo v različnih znamenjih. Tedaj ljudstvo samo dodeli Dubravko Miljenku in pastirska igra se zaključi z velikim slavjem ljubezni in svobode. V igri nastopajo še po zgledih takratne dobe satiri in satire, ki skrbijo za humor in razvedrilo.

Krasno glasbeno spremljavo je za »Dubravko« priredil veliki hrvatski komponist Jakov Gotovac. Smotrno je povezal dalmatinske folklorne motive v živ sklop s sodobnimi zahtevami glasbe in tako ustvaril umetnino, ki očaruje poslušalca in se kakor vlita prilega Gunduličevemu besedilu. Dirigent Boris Papandopulo, ki je vodil mladi orkester in zbor reške Opere, je umetniško realiziral Gotovčevo kompozicijo.

Igro je v lepem okviru postavil na oder režiser dr. Marko Fotez. Izvedba igralcev je bila na dostojni višini, čeprav se nekaterim pozna, da so šele na začetku svoje igralske poti. Opozoril bi rad predvsem na izvrstno kreacijo Marije Crnobori ki je podala satirico Jeljenko tako v gestah kakor v izgovorjavi dovršeno. Njen partner Bořivoj Šembera ki je igral satira Divjaka, se prav tako odlikuje po talentu in dobri šoli. Ljubka je bila Branka Strmac kot pastirček Zagorko, prav dobra Dubravka Božena Czund in tudi ostali so prav dobro ustrezali. Scena s pokrajino okrog Dubrovnika, ki jo je postavil Vladimir Žedrinski, je dajala igri efekten okvir.

Slavnostna predstava »Dubravke« je tako s polnim uspehom postavila temeljni kamen novemu gledališču na Reki.

Iz razgovora s slovensko igralko

Zvedel sem, da je med več slovenskimi sodelavci reškega gledališča tudi naša znana gledališka umetnica Mila Šaričeva, ki je bila lansko sezono v Mariboru. Veselo presenečen sem pohitel k njej in jo našel kajpada sredi dela. V »Dubravki« sicer ne nastopa, pač pa v Car Eminovi drami »Na straži«, katere premiera bo že v torek, torej čez dva dni. V ponedeljek ima glavno skušnjo in nato še generalko, zato je kajpada zaposlena vrh glave.

Po predstavi »Dubravke« se nekoliko pogovoriva o gledaliških prilikah na Reki in o njenem delu.

»Delo v gledališču smo začeli kljub vsakovrstnim težkočam, ki spremljajo vsak začetek, z velikim elanom. V vodstvu imamo odlične strokovnjake, tako v pogledu Drame kakor Opere.«

Povprašam jo, kako se je vživela v novi ambijent.

»Kar dobro. Težave so kajpada z jezikom oziroma z njegovimi finesami. Čeprav je hrvaščina moj materin jezik, sem vendar toliko let delovala izključno na slovenskem odru, da si moram na novo pridobiti hrvatski akcent in izgovorjavo. Toda delam z vnemo in veseljem in upam, da bom kmalu prebrodila te začetne težkoče.«

Povprašam jo po tovariših igralcih.

»Imamo nekaj odličnih moči iz zagrebškega kazališta in od drugod. Vendar še primanjkuje zrelih, izkušenih umetnikov. Mladi kader je poln poleta, toda po večini še brez zadostne strokovne izobrazbe in brez zadostnih izkušenj. Nova doba je prinesla številne nove odre in za vse ni zrelih moči dovolj. Toda vnema in resna volja, ki se povsod kaže pri mladini, bo, upajmo, kmalu izpolnila tudi to vrzel.«

Kar se italijanskih dramskih tovarišev tiče, pač še ni imela prilike videti jih pri delu. Na koncertu pa je slišala nekaj prominentnih italijanskih glasbenikov. Tako se tudi v umetniškem sodelovanju najlepše manifestira bratstvo med ljudstvi Jugoslavije in italijanskim ljudstvom.

Na vprašanje, če bi hotela priti gostovat v tržaški dramski ansambel, je odvrnila, da bi prišla z veseljem, če bi naštudirali njej odgovarjajoči dramski komad. Tudi za recitiranje v Radiu bi bila pripravljena. In mislim, da bi bil to nedvomno umetniški dogodek za naše gledalce in za poslušalce Radia, če bi videli ali slišali veliko umetnico naše besede v Trstu!

LJUDSKI ZDRAVNIK

BOJ PROTI BOLEČINI

DR. SLAVKO ŠTRUKELJ

Knjiga stare zaveze piše, da je Bog poslal Adamu trdno spanje, preden mu je vzel rebro in iz njega ustvaril Evo. Lahko si razlagamo, da je bilo to spanje potrebno iz anestetičnih vzrokov; po tem pripovedovanju bi bil torej Adamov sen prvi primer narkoze v zgodovini človeštva.

Odkar obstaja človeštvo, se vztrajno bori proti bolečini. Tako čitamo n. pr. v Homerjevi Odiseji, da so že stari Grki znali kuhati čaje iz raznih zdravilnih trav, ki so bolnika uspavale in ga omamile. Vemo tudi, da Azijati že dolga stoletja poznajo opij, znano zdravilo, ki blaži bolečine, le da ga na žalost ne uporabljajo samo kot zdravilo.

Potrebo anestezije (neobčutljivosti) so se vedno zavedali posebno zdravniki, ki so sledili vojskam. Amputacija udov povzroča seveda ranjencem neznosne bolečine; njihovo stokanje je brez dvoma pospešilo iskanje primernih sredstev za omamljenje bolnika ali pa posameznih organov. V srednjem veku, verjetno pa že prej, so v ta namen pogosto uporabljali zmrznjenje prizadetega uda. Ta način anestezije, ki ga izjemoma uporabljamo še danes, pa je žel uspeh le v zelo spretnih rokah; nikdar pa se s tem ni moglo doseči popolne neobčutljivosti obolelega organa.

Stokanje in kriki operiranih so zato skozi stoletja spremljali bolniške prostore; šele v začetku preteklega stoletja, v dobi velikih iznajdb, si je zdravniška veda priborila zadovoljivo sredstvo proti bolečini in s tem znatno dvignila nivó kirurgije. V tej dobi kemijskih odkritij je devetnajstletni kemik H. Davy v svojem laboratoriju študiral lastnosti dušikovega protoksida, nekega plina. Če se je dalje časa mudil v prostoru s tem plinom, je postal najprej »židane volje«, kmalu nato pa zelo zaspan. Isti učinek tega plina je opazil tudi na raznih živalih in na prijateljih, ki so ga obiskovali. Čeprav je Davy ta svoja dognanja opisal in dušikov protoksid priporočil kirurgom v uporabo, vendar njegovih nasvetov nihče ni sprejel.

Šele pol stoletja pozneje si je dal nek mlad zobni zdravnik v Ameriki izdreti zob pod vplivom omame tega plina; to je bil prvi primer v zgodovini, da so nekomu izdrli zob brez bolečin. Zanimanje za ta dogodek je bilo ogromno; isti zdravnik je nato uvedel ta plin v svojo privatno prakso in je seveda takoj zaslovel. Izgleda pa, kot da se je narava hotela maščevati nad človekom, ki si je upal odstraniti bolečino; njegova usoda je bila namreč tragična. Nekaj profesorjev iz Bostona ga je namreč povabilo, naj preizkusi ta plin na neki večji operaciji v bostonski bolnici. Doživel pa je velik neuspeh, zaradi česar ga je tedanja neuvidevna javnost tako kruto osmešila, da je izvršil samomor.

V istem času je podeželski zdravnik Long v Sev. Ameriki uvedel novo uspavalno sredstvo, eter. Takrat so namreč tamkajšnji mladeniči zelo radi duhali eter, ker je njegov vonj povzročil zelo prijetne občutke in omamo; Long je moral zelo pogosto zdraviti poškodbe, ki so si jih »etromani« prizadejali v taki omami in je pri tem opazil, da so bili ti njegovi pacienti skoraj popolnoma neobčutljivi. Zato je začel pri majhnih operacijah uporabljati eter in sicer s krasnimi uspehi. Leta 1846. pa sta v isti sobi v Bostonu, ki je dve leti prej videla Davyjev poraz, zdravnika Morton in Jackson izvršila amputacijo noge, ne da bi bolnik vsaj malo zastokal.

Tako se je začela v kirurgiji nova doba, doba anestezije; etru so kmalu sledila še druga narkotika, kot kloroform, etilen itd. Ta sredstva pa niso vedno najprimernejša. Večkrat se zgodi, da bolnik po etrovi narkozi oboli na pljučnici, kloroform pa včasih povzroča srčno kap. Zato je moderna medicina poiskala nova, manj škodljiva sredstva; tako smo prešli v dobo lokalne anestezije. Koncem prejšnjega stoletja so na Dunaju vpeljali anestezijo na očesu s kokainovo raztopino; pozneje so to sredstvo uporabili na ta način, da so ga vbrizgali v 1% raztopini v tkivo, ki naj se operira.

V današnji dobi uporablja kirurgija večinoma lokalno anestezijo, v raznih slučajih pa se spet vrača k narkozi z etrom ali s kloroformom.

Anesteziji se mora moderna kirurgija poleg asepse zahvaliti za svoje krasne uspehe in ogromen uspeh v tem stoletju.

Zdravniška posvetovalnica

Nastopil je čas, v katerem gospodinje perejo, sušijo in likajo ogromno število robcev za prehlajene člane svoje družine. »Kaj naj počnem v primeru prehlada?« me vprašuje tovarišica B. V. iz Sežane.

Večkrat se ti zgodi, da ne veš povedati, zakaj te kar na lepem začne boleti glava, v duši in na telesu začutiš neprijetno vlago, včasih te strese mraz, tako ti je, da ne veš, če si zdrav ali bolan, če si za v posteljo ali za delo; v ustih imaš čuden okus, nosnice ti zapira katar. Ako vzameš termometer, opaziš nekoliko zvišano temperaturo. Dan ali dva pozneje pa se zlije kakor iz škafa iz tvojega nosa, ki pordeči in oteče. Tako stanje lahko traja samo nekaj dni, včasih te pa spremlja celo jesen in zimo.

Kaj naj torej napravimo? Takoj v začetku moramo začeti z bojem, ako se hočemo kmalu in trajno rešiti te neprijetnosti. Zato takoj v toplo postelio. Napiti se moramo velike količine vročega čaja, prekuhanega vina, zaužiti aspirin, kar bo povzročilo potenje. To bo najboljše zdravilo. Bolnik naj tudi vzame zmerno odvajalno sredstvo in naj si pomaže nosne dupline z mazilom, ki vsebuje adrenalin ali mentol. Seveda je treba opustiti kajenje. Nekateri zdravniki menijo, da mnogo pomaga, če spijemo kapljico jodove tinkture v kozarcu vode, čim začutimo prve znake prehlada.

ŽENSKI KOTIČEK

Žena-heroj domovinske vojne

Marja Baršnik-Škerlak

Spoznala sem jo kot visokošolko. Pobliže sem se seznanila z njo v Adlešičih, kjer je pomagala organizirati taborjenje visokošolk. Dekleta, po večini iz Doma visokošolk, so se nastanila v starem romantičnem gradu na hribu, nekoliko oddaljenem od vasi. Tu so študirala, po večini socialne probleme, hkrati pa pomagala revnim in zanemarjenim vaščanom, zlasti vaščankam z nasveti, predavanji pa tudi z gmotnimi sredstvi, ki so jih bile zbrale v Ljubljani. Že takrat sem spoznala v Vidi idealen tip te mlade slovenske ženske generacije: agilna športnica znana hazenašica, kolesarka in turistka, ki sporta ne goji zaradi slepega tekmovanja po rekordih, marveč iz potrebe po utrditvi telesnih in duševnih sil in iz ljubezni do prirode, khrati pa tiha iskatelijca lepot v poeziji, ki jih bo skrivala v najtišjih kotičkih svojega srca za treznim študiem o perečih dnevnih in časovnih vprašanjih, ki zahtevajo zase celega človeka. Že od mladih let sirota brez staršev, je bila prisiljena preživljati se odkar ji je potekla pokojnina po očetu, z inštrukcijami, s čimer se njena krepka, žilava narava še bolj utrdi v samostojnosti in samozavestnem pogumu ob spoznavanju z lastno silo premaganih težkoč. Pri vsem tem pa življenjsko vedra optimistka, nestrpno iščoča, kako bi to svoje sijajno bogastvo prekipevajočih energij čim uspešneje naložila v korist naše skupnosti.

Tik pred vojno mi je izrazila željo, da bi se posvetila študiju mladinske literature. Toda preden sva se mogli z vso resnostjo, kot jo je zahtevala njena pripravljenost za to delo, lotiti obširnega načrta, je prihrumela bojna vihra, zgrabilo jo je narodno-osvobodilno gibanje, in to s tolikšno silo, da je bila vsaka misel na kakršno koli drugo delo v tej dobi odveč.

V svoji goreči vnemi za naš narodno-osvobodilni boj je zgrabila za delo, kjer koli se ji je nudilo. Ni samo čakala prilike, da pomaga v našem boju, marveč od dne do dne neumorneje jo je iskala, nikoli se ji ni zdelo, da si je že dovolj naložila na rame; čim več je bilo dela in odgovornosti na njej, tem vneteje se je potegovala za novo. «Nobenega problema, nobene nejasnosti ni več v meni!» je vzklikala, ko sem jo srečala naslednjič. «Vse dvome, tudi najneznatnejše ugovore in pomisleke sem si pregnala z delom. Čutim, da plavam sredi veletoka naprej proti cilju! Nobena sila me ne more več zaustaviti in splaviti ne prodi!» Ali ta občutek, da je osrednje vsa do dna zaposlena, osrednje, vse in do dna vključena v našo borbo, sem imela tudi jaz ob vsakem novem srečanju z njo. In ker sem jo tako globoko cenila, zaradi njene zdrave poštenosti, zaradi njene vedre požrtvovalnosti, zaradi njene krepke delavnosti in zaradi njene čiste vere v pravičnost in pravilnost našega boja, sem tem bolj ljubila in verovala tudi v ta boj, ki se dviga in pada z ljudmi, ki ga bojujejo. Zato sem se tako bala zanjo. Vsako novo srečanje z njo je bil to zame majhen triumf: «Še si zunaj, še smo močni!» Ponavadi se mi je posrečilo iztrgati jo iz hitenja in opravkov in jo za nekaj trenutkov pritegniti nase. «Glej, kaj berem v kratkih pavzah, kadar čakam na sestanek» - tajnstveno je izvlekla iz torbice matrgano Cankarjevo - Nino. «Kako moreš spraviti v sklad z bučnim tokom naše dobe to našo najtišjo, najintimnejšo knjigo?» «Prav to je tisto», mi je zaupala.» «Ta tiha nežnost in lepota mi je v ravnovesje za vse

današnje grozote in krutosti. Saj bi me drugače še vse bolj bolele«.

Februarja predlanskega leta sem se je še posebno razveselila, ker je že delj časa nisem srečala. »Samo, da še nisi noter padla!« Proslavili sva to srečno naključje na skromen način, toda tako prisrčno, kot da gre za veliko reč. Takrat nisva ne ona ne jaz slutili, da gre *res* za veliko reč. Kajti še istega večera so jo aretirali in odpeljali in bilo je to najino zadnje svidenje, njen zadnji topli pogovor v svobodi.

Sledila je kalvarija internirankе. Po večkratnem pretepanju in zverinskem mučenju, ki ji seve ni iztisnilo besedice priznanja, so jo aprila 1944 odpeljali v taborišče Hallein pri Salzburgu. Oddahnili smo se, da je s tem konec njenih muk, kajti slišali smo, da ji ni tam nič hudega. Tem huje nas je avgusta predlanskega leta pretresla vest, da je na podlagi ponovne izdaje ponovno pripeljana v ljubljanske policijske žapore. Da bo z njo zelo hudo, smo vedeli, da bo nekaj tako strašnega, nismo slutili.

Ko so jo pripeljali v bolnišnico, po naključni sreči v roke znanki zdravnici, je bila popolnoma spremenjena, topa, utrujena, šibka, skoraj brez življenja. Na vsa vprašanja zdravnice je le medlo odgovarjala z da, ne. Polagoma je priznala, da ni jedla ne pila 7 dni Pohlepno je pila z zdravničnih rok. »*Strašno* so me mučili! Nisem mogla več«, je priznala. »Obtožujejo me groznih reči, veliko več, kot je res. Toda vedi, da mene nobene ne pozna in jaz ne bom nobene poznala!« Ker je zdravnica šepetala z njo in se zanjo človeka dostojno zavzela, jo je policist na licu mesta aretiral in odpeljal na policijo. Sprva so jo hoteli vreči v samico, kjer je poprej trpela Vida, toda ta je bila polna Vidine krvi. Po sedemnajstih dneh zapora na policiji so poslali to zdravnico z obtožbo, da je poskušala Vido s piškoti zastrupiti, v internacijo v Ravensbruck. Trdili so, da je poslala KP Vidi paket z zastrupljeno marmelado, tako da je policija Vidi komaj rešila življenje. Partiji da Vida pač ni več koristna, odkar je v zaporih, zato da skuša s takšnimi sredstvi prepečiti Vidine dragocena izjave.

Čemu si je policija izmišljala takšne laži?! Kako so se ji zdele izjave, ki bi jih mogla dati bivša sekretarka Okrožnega komiteja OF, važne, je razvidno že iz potrebe, da so jo — interniranko — iz Nemčije pripeljali v Ljubljano na zaslišanje in na *takšno* zaslišanje! Očividno pa so policiji že takrat rojili po glavi naklepi, kako odstraniti žrtev, ki, po vsem sodeč, ne bo priznala ničesar. Nič enostavnejšega, kot zvrniti krivdo za zločin na nasprotnike. Za takrat je Vida javila tovarišici onkraj samotnih sten, da so jo hoteli zastrupiti. Ko so jo po enomesečnem bivanju v samotni bolniški sobi, preden je bila nje rana zaceljena, spet začeli nečloveško mučiti, je bila njena usoda že zapečatena. Po vsej verjetnosti so jo 6. oktobra 1944 zvečer zastrupili, naknadno pa obesili, razglasivši po Ljubljani, da se je obesila sama. Dne 7. okt. so jo skrivaj pokopali v skupen grob mestnih ubožcev. Po dolgem iskanju so našli sorodniki njen grob; 9. okt. so izvegali njen prekop v grobnico staršev. Ta zadnja Vidina pot je bila kaj skromna, saj je iz določene razdalje oprezoval polic. agent, da vidi, kdo vse se poslavlja od Vide.

Ko sem tam v Adlešičih pod samotnim romantičnim gradom ob reki opazovala zdrave, življenja in energije prekipevajoče dekliške postave, nisem mogla slutiti, kakšna bo kalvarija vsake posamezne od teh cvetočih deklet čez nekaj let. Nedoumljivo prav do današnjega dne pa mi ostane, kako je mogla usoda tako razmesariti življenje dekleta, ki se mi je zdelo najkrepkejše, najodpornejše od vseh. Ali so nam naši sovražniki s tem, da so nam pobili naše najdragocenejše borce in ljudi, samo škodovali? Ne, ker je poštena borba za pravico *neuničljiva* in čim bolj jo tlačiš k tlom, tem bolj kriči v nebo. Tragično je, da je Vida v tej naši najbolj življenjski borbi za pravico podlegla, toda prav s tem, da je bila pripravljena, dati svoje življenje za to našo *sveto stvar*, je zaživela v nas bolj svetla kot kdaj koli v večen simbol vsega tistega, kar je najlepše v nas in za kar se nam splača *verovati* v nas in *živeti*.

Kaj daje Sovjetska zveza materam in otrokom

Po sovjetski ustavi ima žena iste pravice kot moški glede dela, zaslužka, odmora, socialnega zavarovanja, izobrazbe, kakor tudi vse politične pravice. Kot mati pa je še posebej zaščitena, ker ji ustava garantira plačan dopust pred in po porodu, nego v domovih za matere, njenemu otroku pa vzgojo in oskrbo v dečjih domovih in otroških vrtcih.

*

Letos je nad 4 milijone sovjetskih otrok preživelo počitnice na svežem zraku. Samo sindikalne organizacije so poslale 1.997.400 otrok v kolonije za pionirje, torej več kot v zadnjem predvojnem nem letu 1940., ko jih je bilo poslanih 1.170.000. Prednost imajo sinovi v domovinski vojni. Za bolehne otroke so ustanovljeni posebni sanatoriji.

*

Dne 8. julija 1944., ko je bila vojna v polnem razmahu, je sovjetska vlada izdala zakon, s katerim so bile dane posebne podpore materam, ki imajo tretjega otroka. Prej so dobile sovjetske matere podporo šele, ko so rodile sedmega otroka. Po najnovejšem zakonu pa dobijo matere podporo ob rojstvu prvega otroka in potem višjo za vsakega novega otroka.

*

Leta 1913., preden je začela prva svetovna vojna, je imela ogromna carska Rusija v otroških zavetiščih samo 550 posteljic. Naslednje številke nam povejo, kako skrbi sovjetska oblast za otroke: leta 1928., 62.100 posteljic, 1939., 843,500; 1940., 890.000. Po vojni je bila prva skrb sovjetske oblasti, da popravi uničena zavetišča in da postavi, da bo novi rod zdrav in srečen.

*

Leta 1940. je Vrhovni sovjet SSSR določil 9 milijard rubljev za zdravstveno zaščito ljudstva; leta 1944., sredi največjih težav, je bilo za to določenih 10 milijard in 400 milijonov.

Malo za šalo

V ŠOLI

Učitelj: Kaj bo le iz tebe, ko delaš tako krive in čudne črte . . .?

Jožek: Angleški diplomat, tovariš učitelj.

Pravična odločitev

Ekonomska komisija je odločila, da Albanija nima pravice do italijanskih reparacij. O tem, ali ima Italija pravico na reparacije niso razpravljali, vendar obstoji možnost, da bodo pozneje glede na velike količine orožja, municije in druge vojne opreme, ki so jo v času vojne Albanci zaplenili Italijanom.

Štiri grške svobode

Nekemu specialnemu dopisniku jugoslovenskega humorističnega lista Kerempuha je grški kralj Jurij v intervjuvu dejal, da je takoj ob svojem prihodu v Grčijo spoznal štiri glavne svobode grške demokracije. Njegov dvorec čuva monarhistična divizija — torej popolna nedotakljivost stanovanja in svoboda pred strahom. Vsi monarhistični časopisi hvalijo kralja Jurija in njegove zaščitnike, kar pomeni svobodo tiska. Ker pa kralj zaradi tehničnih zaprek ne gre med svoj narod še ne pomeni, da v Grčiji ni svobode kretanja.

Mali Drejko (sam s seboj): Zopet se bo moj oče hvalil, da je igral danes violino z radijskim orkestrom.

Težka krivda

V Larisi, Janjini in Tirkali preki sodi neprestano izrekajo smrtne obsodbe nad grškimi oficirji in vojaki zaradi pomanjkanja nacionalne zavesti. Nočejo se boriti proti Grkom!

Vse po starem

Nek kuli je dvignil pred japonskim parlamentom velik krik in vik, češ, da ne bo več vlekel svoje rikše. Zahteval je, da mu preskrbe za to osla. Poslanci, ki so slišali ta krik, so stekli ven in vprašali kulija, čemu ta krik.

To ne gre, da bi za vedno ostal osel in da bi sam vlekel rikšo, ko pa je na svetu toliko pravih oslov, ki bi me lahko zamenjali! Tudi jaz hočem dobiti že enkrat drugo zaposlitev!

— Dragi moj kuli — mu je odgovoril moder poslanec, kakor vse kaže boš moral še nadalje vleči rikšo, ker so na Japonskem vsi ostali na svojih starih mestih. Osli opravljajo še naprej svoj stari posel, delavci so ostali delavci, trgovci trgujejo naprej, mi poslanci še naprej odločamo o usodi Japoncev pa tudi njegovo visočanstvo je ostalo na svojem starem položaju.

Ubogi kuli, katerega so tako stvarni dokazi prepričali, se je umiril.

— Da, je dejal pohlevno in se pri tem klanjal — ko so že vsi osli ostali na svojih starih mestih, tedaj je jasno, da moram tudi jaz še naprej sam vleči rikšo.

Ljudska modrost v pregovorih

Po toči je prepozno zvoniti

*

Pijancu se ogni s senenim vozom

*

Pijanec se spreobrne, kadar se v jamo zvrne

*

Pij, pa pameti ne zapij

ZA BISTRE GLAVE

REŠITEV UGAKK IZ ZADNJE ŠTEVILKE

Križanka Vodoravno: 1. rum; 4. osa; 7. vol; 10. ide; 11. čar; 12. Eva; 13. matematik; 14. Peru; 16. pod; 18. Eden; 21. remiza; 23. Uranus; 26. agava; 27. žir; 29. Ivana; 30. Karel; 32. Ada; 34. napad; 36. kare; 37. lok; 38. Alah; 40. osem; 42. alt; 43. ruša; 45. Sap; 46. kad. — **Navpično:** 1. Rim; 2. udar; 3. Metuzalem; 4. oče; 5. Samo; 6. ara; 7. veterinar; 8. Ovid; 9. lak; 14. pega; 15. Ema; 16. paž; 17. dur; 19. ena; 20. nuna; 21. rak; 22. iver; 24. aval; 25. sad; 28. idol; 31. rasa; 32. Ala; 33. akt; 35. paša; 36. kos; 39. Had; 41. en; 44. uk.

Številčnica: ti, nit, Nil, Ilo, milo, Milton, Tolmin.

—o—

Posetnica

Radojka Lap

Kaj je ta tovarišica?

Stopnice

— 1. kratica za utežno enoto
— — 2. osebni zaimek
— — — 3. izumrla živalska vrsta
— — — — 4. iglasto drevo
— — — — — 5. časovna enota
— — — — — — 6. brezvetrje

Zadnja navpična vrsta: glavno mesto balkanske države.

Namesto črtic postavi črke: a a d e e i i i i i n n r s š t t t t t t n.

Kvadrat

Vodoravno in navpično:

	1	2	3	4
1	A	A	A	E
2	I	I	K	N
3	N	R	R	S
4	T	T	V	V

1. sij,
2. žensko ime,
3. visoka planota v Aziji,
4. oklopnik.

ČRKOVNICA

K	A	K	A	L	S	I	V						O	N	Č	E	R	S	Š	I
O	G	L	O	V	Z	E	R						T	I	N	A	S	V	O	D
R	E	I	N	A	V	S	O						O	N	Z	E	R	B	O	K
J	D	S	E	H	O	E	K		V	A	D	U	H	P	E	K	L	E	N	S
A	O	V	J	S	L	R	A		A	Ž	I		S	I	T	E	R	P	J	A
D	T	E	T	S	E	T	K		S	I	V		L	Š	V	E	Č	N	O	N
R	R	I	G	L	A	V	A		M	V	I		O	O	B	I	T	L	E	V
A	N	V	A	L	O	V	I	N	A	I	Ž		V	A	N	S	K	I	Ž	I

FIZKULTURA

S „Ponziano“ po Jugoslaviji

Tržaško nogometno moštvo »Ponziana« je v dneh od 12. do 20. t. m. že drugič gostovalo po Jugoslaviji; to pot je bilo gost Hrvatske republike. Odigralo je štiri prijateljske nogometne tekme in sicer v Varaždinu, Čakovcu, Dolnji Lendavi in Zagrebu. Vsepovsod ga je ljudstvo pričakovalo in navdušeno manifestiralo slovensko-italijanskemu bratstvu ter izkazovalo tržaškim gostom vso svojo ljubezen napram ljudstvu Julijske krajine. Z gostovanja je ekipa »Ponziane« odnesla nepozabne vtise o gostoljubnosti, s katero so jo spremljali jugoslovanski narodi, o ljubezni, ki so ji izkazovali. Varaždin, Čakovec, Dolnja Lendava in Zagreb so mesta, katerih prebivalci so zasipali tržaško ekipo s cvetjem, to so mesta, ki si jih bo vsak član ekipe trajno spominjal. Nepozaben jim bo ostal v spominu sprejem, ki so ga doživeli v Čakovcu. Pričakovalo jih je mestno prebivalstvo ter okoli 70 istrskih dijakov, ki v Čakovskem učiteljišču brezplačno študirajo. Tako istrski dijaki, kakor ostalo prebivalstvo je ekipo pozdravilo z vzkliki: »Evviva nostri fratelli italiani«, »Evviva Trieste«, »Živelo slovansko-italijansko bratstvo«! itd.

Hrvatskemu športnemu občinstvu se je »Ponziana« prvič predstavila v Varaždinu, kjer je igrala z nogometnim moštvom »Tekstilac«. Po lepi in zanimivi igri, v kateri so se Tržačani odlikovali po lepi tehnični in kombinatorni igri Varaždinci pa po borbenosti, je domače moštvo zmagalo z rezultatom 1:0. Ljubitelji nogometa so bili nad nogometnim znanjem tržaških igralcev izredno navdušeni in zadovoljni. Zvečer pa je Tržačane povabila v svoj dom Jugoslovanska armada, kjer je bil njim v čast prirejen ples.

Dva dni nato je Ponziana odpotovala v 14 km oddaljen Čakovec, kjer je dosegla svojo prvo zmago nad domačim moštvom »Jedinstva« z rezultatom 2:1

V Dolnji Lendavi je ljudstvo pričakalo Tržačane z zastavami in cvetjem. Tukaj, kot povsod drugje se je pri sprejemu razvila manifestacija bratstva in edinstva med našimi narodi. Tudi tu je »Ponziana« s svojo igro navdušila in prepričljivo zmagala nad prvakom Slovenije »Nafta« z rezultatom 3:0. Pristaviti pa moramo, da je nogometno društvo »Nafta« precej slabo in bi bila zmaga lahko še večja

Zadnjo tekmo na svojem gostovanju po bratski republiki Hrvatski pa je Ponziana odigrala v nedeljo 20. t. m v Zagrebu. Njen nasprotnik je bil zagrebški »Metalac«. Ob 15. uri sta pritekli na igrišče, pozdravljeni po deset tisoč gledalcih, obe enajstorici. »Metalac« je daroval »Ponziani« krasno spominsko plaketo z gravirano peterokrako zvezdo in s posvetilom. Vsak njihov igralec pa je izročil igralcu Ponziane šopek cvetlic. Po tej svečanosti pa se je odigrala nogometna tekma, v kateri so Zagrebčani zasluženo zmagali z 2:1. Rezultat pa bi bil lahko še večji, kajti pokazali so lepšo in koristnejšo igro.

Zvečer pa je bila v čast tržaškim gostom prirejena v najlepšem zagrebškem hotelu »Esplenade« svečana večerja, na kateri se je še enkrat pokazala pridobitev narodnoosvobodilne borbe = slovansko-italijansko bratstvo.

Jože Lavrenčič

Štefanovič (Jugoslavija) trikratni balkanski prvak v tekih na 1500, 5000 in 10.000 m.

Odgovarja JOŽE KOREN —
Založba Primorskega dnevnika, Trst.

Zelena kobilica

(P. Bažov)

»Vidiš, kako je mama huda? Nikar je ne jezi in pridi danes za dne domov,« me je opominjal očka.

Pripovedoval je nato, kako so morali sinoči stražiti na cesti in v gozdu.

»Na Skvarči, na zlatem rudniku pod Veršinkami, se je pojavil neznanec. Delal je pod zemljo, kakor drugi. Rad se je razgovarjal z ljudmi, ki so se začeli v vedno večjem številu zbirati okrog njega. Vsi so ga radi poslušali. Oblasti so postale pozorne na to stvar. Poslali so orožnike v rudnik, da bi neznanca prijeli. Izkazalo pa se je, da je imel neznanec samokres. Orožniki si niso upali za njim in tako jim je pobegnil v gozd. Streljali so za njim; on je streljal nazaj. Pravijo, da je bil ranjen v nogo. No, pa je le pobegnil. Postavili so straže vzdolž ceste in na drugi strani ribnika. Vsako toliko se je stražnik oglasil: »Hej, ali si buden,« in potem zopet zaspal. Neznanec je najbrž preplaval ribnik do čolnov in si enega vzel. Jaša Lesina pravi, da so vsi trije stražniki spali.

»Zavalili so se spat, jaz pa naj sedim sam in naj se dolgočasim,« se je izgovarjal.

Očka je še pripovedoval, da so iskali v čolnu sledove. Niso našli drugega kot neko igračo, ki je bila prav taka, kakršno sem imel jaz.

Končno me je oče pustil, da grem nabirat jagode. Babica mi je še dala kos kruha. Koljša me je že čakal na dogovorjenem mestu. Petka je prišel malo pozneje, ker je moral izmakniti doma cekar, v katerem naj bi nesel hrano našemu ranjencu.

Spotoma smo se bali, da nas ne bi napadli dečki iz Prvoglinške ulice. Bili smo z njimi v vojnem stanju in nekaj dni prej smo ravno mi trije naklestili njih vodjo Senjka. V tistem hipu je šel mimo kmečki voz. Sledili smo mu in se držali tik zadnjih koles. Pogovarjali smo se z ženskami, ki so sedele na vozu in tako srečno prišli skozi sovražno ozemlje. Samo mali Parniška nas je opazil ter začel vpiti za nami. Ker pa je bil manjši od nas, mu nismo dali nikake važnosti in smo šli mimo, ne da bi se brigali za njegovo vpitje. Samo Petka si ni mogel kaj, da se ne bi obregnil:

»Hej, ti otrok! Nauči se govoriti, rajši.«

»Dečki, ali ne bi stopili hitreje? Mi smo že jedli, on pa je revež še lačen,« naju je opomnil Koljuša.

Pot nam je bila dobro znana. Ko smo prišli na dogovorjeno mesto, smo zapeli svojo pesem. Sprva ni bilo odgovora. Šele tik ob ribniku se je oglasil ranjenec. Bil je tako slab, da ni mogel dalje. Brž smo razložili pred njim grahovo zelje, ovčje meso, kruh in druge dobrote, ki smo jih prinesli s seboj. Potem smo stopili še po vode.

Ranjenec je poželjivo jedel in mi smo ga poželjivo gledali. Zanimalo nas je, kako izgleda. Medtem, ko je jedel, sem mu pripovedoval, kar sem slišal od očeta glede včerajšnjega lova. Poslušal me je pazljivo in nato dejal:

»Čujte, dečki! Poiskati mi morate ključavničarja Tulunkina, Ivana Matveiča Tulunkina. Živi v Prvoglinski ulici. Recite mu, naj pripravi konja. Kje naj me čaka, bom že jaz sam določil.«

Nobeden od nas ni poznal človeka s tem imenom. Povrh tega smo bili v vojnem stanju s Prvoglinškimi. Povedali smo ranjenemu svoje pomisleke.

»Prav za gotovo stanuje v tej ulici. Le vprašajte doma. S Senjko in tovariši pa bo najbolje, da se pobotate«, je odločil ranjenec.

Lahko reči to. Kako pa naj to stvar izvedemo? Brž smo se odpravili domov ter pozabili na jagode.

ČITAJTE „LJUDSKI TEDNIK"